BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
16 L
60

6. 16. C. 60

LEONARDI

DE PORTIS IVRISCONSVLTI VICENTINI DE SESTERTIO PECVNIIS PONDERIBVS ET MENSVRIS ANTIQVIS LIBRI DVO.

BIBLIOTECA NAZIONALE V. E. ROMA
BIBL. DOM. PROF. ROM. IHS

BIBLIOTECA NAZIONALE V. E. ROMA

EGNATIVS LECTORI.

NIHIL Erat in oī lr̄aria re noſtrati pplexū inuolutūue magis: q̄ hæc ipſa priſcoꝝ nummoꝝ explicandi ratio. nihil īplicatius olim ēt doctis hoībus uiſum: q̄ cū ueterē auri argētiq; uſum: numiſmata: eoꝝ precium: multaꝝ deniq; reꝝ pondera: ac mēſuras attigiſſent. Quare ita plane factū ut milleſimū & amplius abhinc annū res hæc tota maxime neceſſaria & perutilis nr̄is hoībus aut relicta: aut ignorata ſit. Et iacuiſſet hæc ſane pars diutius altiſſimis oppreſſa tenebris, niſi Portius noſter cū Maioꝝ ſuorū gloria celebris, q̄ Vicētiæ iāpridē florēs longe lateq; terrā Italiā hodie peruagat̃: tū ſua laude illuſtris rem obſcurā primus tentare auſus feliciter illuſtraſſet. Nec uero uendicatā hāc Portio nr̄o ut auctori palmā docti hoīes (vt opinor) inique ferēt. ſiqdē meminerūt illi multos iā ānos huic egregio hoīs inuēto teſtimoniū in annotationibus in Tranquillū meis a me eē tributū. Eſt. n. hic uir cū cæteris artib⁹: quæ qdē dignæ libero ſint, ornatus oīb⁹: tū acer inueſtigator & diligēs eaꝝ reꝝ: quæ ſuapte natura inuolutæ: cū primū ingenio & īduſtria explicatæ fuerint: magnā laudē hoī pariant. Erit igit̃ hic tibi libellus lector optime ſtudioſius pellegendus. hūc tu ut ī manib⁹ frequēter habeas, non ſolū Portii ipſius gr̃a: cui etiā atq; etiā debes: neq; etiā rei ipſius pulchritudine & fructu uelim. nec ille plane expectationē fruſtrabitur tuā. Nā cū oīum ſtudiorū: literarūq; cognitio expetēda nobis ſit: hæc quoq; pars minime contēnenda. qua qd ſi ſtertiū, qd talētū, quæ auri argētiq; priſcis ſeculis pportio, qui puinciaꝝ regūq; ueteꝝ, ac Romani maxime Imperii redditus fuerint: menſuræ deniq; ueteres omnes ac rerum ponde

A ii

ra explicantur. quod ſi hodie in una altera ue Ciuitate ma
gni ſæpe uiri iudicati ſunt illi, qui aut perite rationes confi
ciant, aut omnem explicandæ pecuniæ traiiciendæ ue ratio
nem probe calleant (ſiquidem in omnibus imperiis pecu
niaria hæc ratio plurimum ualere ſemper exiſtimatur: ut
non male bellorum nerui & regnorum theſaurus eſſe dicatur)
quid de Portio ſentias? qui breui admodũ opuſculo ueluti
in tabella, pictum tibi uniuerſum hũc orbem (vt ita dicam)
pecuniæ depinxerit: ut omittam eum fructũ, quẽ humanio-
ris literaturæ noſtratis ſtudioſi iam maturum ex Plinio, ex
reliquis percipient, qui ante hac acerbitate immaturitateque
ſua, quod ad hanc partem attinet: ingratus haberetur & in-
iucundus, bene Vale.

LEONARDI DE PORTIS IVRISCONſulti Vicentini de Seſtertio Pecuniis ponderibus & menſuris Antiquis, Liber Primus.

COMMERCIA RERVM permutãdo cuiq; ſuperflua & neceſſaria: cępiſſe ratio ſubeſt: & certiſſimi autores prodidere: poſtea emptiones & uenditiones ex uſu & commodo repertaq; quom metalla iam in hominum cognitionem deueniſſent: quibus diuerſa poſtea precia ĩpoſita ſunt, prout quæq; ſpecioſa cõmoda aut rara credita. aurum uero cur aliis precio & dignitate: præſtet non ex his tantum proceſſiſſe: ſed ratione naturali & ex arcanis philoſophiæ deprompta pleriq; crediderunt. quippe cum natura: cui nihil perire poteſt: in continua tamen ſuarum partium trãſmutatione uerſetur: eas merito præſtãtiores: quæ huiuſmodi trãſmutationi minus obnoxiæ reperirentur: homines exiſtimarunt ut magis defecatas & propius ad naturam principioꝝ accedẽtes: quæ ſane incorruptibilia ſunt: & ſua puritate ab omni iniuria conuerſionis præſeruantur. Cum igitur aurum cui nihil igne deperit nec ſitu: nec flammis corrumpatur: nec in aliam ſpeciem quo minus naturam ſuam retineat: tranſmutari poſſit: non facilitate: pondere: colore quibus multis cedit: ſed ut perfectum naturæ opus: nedum aliis metallis ſed omnibus illius partibus dignitate præſtantius & precioſum magis non immerito iudicarunt: quibuſdam paucis exceptis ut carbuncu-

Aurum c[illegible] teris me[illegible] præſtet.

lis:adamantibus: & aliis non permultis eadem fortaſſe ra-
tione uel ſolo luxu & hominum libidine commendatis. Cũ
metalla igitur ad commercia uetere illo permutandarum
mercium uſu commodiora in uſu eſſe cepiſſent:una cum his
ſtatim cupiditates & earum comites fraudes & auaricia &
cuncta ſcelera prodiere.Quæ bona omnia & commoda bo-
nis initiis reperta ad malos ſemper exitus & hominum per
niciem conuerterunt. Hinc Promethei fabulam originem
cœpiſſe reor:quem furatum ignem Ioui.ſ.rerum cognitio-
nem & prudẽtiam e cœlo traxiſſe: cum in maliciam conuer
ſam animaduerteret:pœnituiſſe illum credi par eſt.& aqui
lam eius iecur cupiditatis ſedem & cauſam inceſſanter ro-
ſiſſe non ſine occulto & utili myſterio finxit antiquitas.quo
pœnitentiam & pœnam obiter ſignificaret eius: qui morta
le genꝰ ſua illa felici & beata ſimplicitate priuaſſet. hinc il
la iniqua & vulgata metallorum inſectatio ueluti malorum
omnium cauſam præſtiterint: cum iure ac merito nerui ter
ræ & præcipuum naturæ opus appellari poſſint.prius enim
ex iis utilitates: poſtea cõmercia repta ſunt.Quæ.N.exer-
ceri ars?quid utile?quid pulchrũ fieri ſine ferro poteſt? ſi
ad cedes & urbium ex pugnationes & ad omnia mala hoies
poſtea conuertẽre:qd eſt quod ferro imputetur?æris argen
ti auri & aliorum metallorum commoda ad medicinam &
alios neceſſarios uſus longum eſſet referre: ſi ex cupiditate
tanti boni orta eſt auaricia & inde omnia mala cur metalla
inſectamur? ſed illis omiſſis: non ne commercia & homi-
num conuentus his præcipue conſtant? non ne mutuo uſu
& conſuetudine diſciplinæ & artes inuentæ?ex quibus pru-
dentia:iuſticia:pietas: & reliquæ uirtutes originem traxe-
re: non ne ciuitatibus & oppidis fabricandis occaſionem

preſtitere?profecto quod intelligant:quod cognoſcāt:qđ a feris diſtēt: & deniq; quicquid boni habeāt mortales:pro maiori parte metallis accœptū ferre poſſunt. quod non ſolum ratione:ſed etiam exemplo iam domeſtico demōſtrari poteſt. Quanto minus a feris ſuis, elephātis, ſimiis, & aliis huiuſmodi paulo mitioribus q̃ a nobis differunt homines illi in extremis mundi partibus ab hiſpanis nuper inuenti? cur cum eandem faciem & membra habeant non eoſdē ſenſus & iudicia?Non has differētias natura fecit.cui ſatis fuit hominum genus ad percipiendas diſciplinas idoneum magis q̃ cætera animalia procreare.ipſi homines mutuo uſu ſe inuicem docentes quod quiſq; ſciret: prudentiores effecti ſunt: fient aliquando illi & poſtea mali: ut nos: & eorum malicia non commercia metallis contractá erunt in cauſa: Quibus ſublatis omnes quidem artes: mores: diſciplinæ: & cuncta bona unà deficerent: & citius nos illis hominibus penè feris ſimiles: q̃ nobis illi efficerentur. Sed longius fortaſſe q̃ decuit: euagatus ſum: ut diluerem immeritam calumniam præcipui boni: Ad propoſita nunc accedā.

¶ Rudibus metallis primo teretibus ut uirgulis: uel in latitudinem diffuſis poſtea ad reprimendas adulterantium fraudes ſignatis ī commerciis uſos fuiſſe mortales ſatis conſtat. quibus diuerſis imaginibus impreſſis hominum & animalium: ut ſagittarii: noctuæ: & aliarum rerum diuerſa nomina impoſita ſunt: ut Darici Philippei a regibus. a pondere numero & rebus impreſſis græcis drachmæ: Tetracinis: oboli: minæ: latinis Denarii: bigati: quadrigati: ſeſtertia & generali uocabulo nūmi: ſeu pecunia appellati ſunt. Quorum nomina & precia adeo iam uoluentibus ſeculis in deſuetudinem abierant: ut pauci quid denarii: minæ: talenta:

Denariorum
Darici.
Philippei.
Dracme.
Tetracini.
Oboli.
Minæ.
Denarij.
Bigati.
Quadrigati
Seſtertia.
Talenta.

pauciſſimi qd ſeſtertia: uel forte nulli (abſit uerbo inuidia) noſtro æuo intelligerent: ita ut ſcirent pecuniis noſtri temporis conferre. Quapropter quom ſtipẽdia militum: redditus: & theſauros populorum & regum tributa gentibus impoſita: conditiones federum: priuatorum diuitias: impenſas ædificiorum: deniq; precia rerum apud antiquos auctores poſita: unde multa in exemplum & ad noſtram inſtitutionem trahi poſſunt: cognoſci maxime operæprecium arbitrarer: quid in hac materia confuſa & difficili inuenerim utilitate rei: & multorum ſtimulis impulſus, qualicunq; ſtilo tradere conſtitui: cum in huiuſmodi rerum cognitione non ſtili gloria: ſed inuenti utilitas cenſeri ſoleat: eoq; magis in hoc quia in diſcutiendis his nedum pecunias ſed pondera antiqua obiter quoq; excutere & noſtris conferre neceſſe fuit. Quibus liquorum & ſeminum menſuræ facillima diſquiſitione elici & cognoſci poterunt: quod maxime legentibus utile & iocundũ fore putaui. His paucis præmiſſis: quæ profeſſus ſum: aggrediar. Diuerſi ponderis & nominis fuiſſe taléta apud antiquos ſatis conſtat: Egyptium: phœnicium: babylonium: & alia quoq; rationes pretermiſi: q ad ea quæ dicturus ſum: non multũ conferre exiſtimaui. ſed duo præcipue in uſu fuiſſe: uidelicet maius euboicum appellatum: quod in ſe habuit mnas quas latini minas dixere octoginta: & Atticum quod ſexaginta: mina in ſe habuit drachmas centum. Drachma ſcrupulos tres: ſcrupulus obolos duos: obolus ſiliquas tres: Libra romana quam eandem fuiſſe qua nos utimur nedum coniectura: ſed uera computatione puto me reperiſſe: uncias in ſe habuit duodecim: uncia drachmas octo: & ſic libra drachmas nonagintaſex: Vnciæ & Drachmæ in numero noſtræ & antiquæ libræ conue

niunt:quia totidem noſtram librã conſtituunt ¶Drachmas uero,& uncias antiquas noſtris conuenire duplici argumento & utroq; probabili:& quaſi demonſtratiuo puto deprehendiſſe:cum apud antiquos:& noſtro æuo drachmam eſſe octauam partem unciæ conſtet & denarii antiqui:quos frequentiores pondere drachmæ fuiſſe iferius apparebit : nũc diuerſiſſimis in regionibꝰ reperti octo noſtram(ſicut & antiquam unciam)et nonagintaſex librã impleant. Præterea ſicut uncia noſtri temporis charactos.cxliiii.continet: quo pondere fere minimo monetarii,& aurifices nunc utuntur. ¶Drachma uero quæ eſt octaua pars unciæ caractos.xviii.ita antiquam unciam & drachmam totidem ſiliquas : ex computatione ꝓmiſſa apparet habuiſſe ¶Siliquas uero antiquas noſtris charactis conuenire & nomine/ & effectu omnibus: qui experiri curabunt conſtare poterit.Quia pro ſiliqua ſemina illius pomi ſiue fructus quẽ Græci ceratiũ,Noſtri vulgo nunc charobam appellant accipiebant : & inde græco corrupto uocabulo pro ſiliquis characti nomen in uſu eſſe cœpiſſe librando deprehendi / quia eiuſdem ſunt ponderis/ ſi ſemina pleniora/& matura/& non flaccida,& exhauſta eligantur:Sed Romani in mẽtione pecuniæ:& maxime ſeſtertii / ut inferius demonſtrabitur.Mina.ſ.pondo inferius declarando : & non ſua libra communi uſi ſunt / ut in numero rotundo: uidelicet drachmarum centum talento / & ſeſtertio conueniret ¶Libra Attica ĩ ſe habuit drachmas.lxxv. quæ poſtea in pondere aliarum rerum in ſuo ſtatu perſeuerauit:in pecuniis uero ut ſine detrimento creditorum debitores ſubleuarentur / ex decreto Solonis ad centum drachmas excreuit:& Mina appellata fuit(ut Plutarchus in eius uita)Hæc quæ de talẽto / mina & aliis ponderibus ſuperius

dixi / ſi quis exquirere uoluerit / præter ea: quæ ſparſim apud auctores reperiuntur ordine omnia in tractatu metrico de ponderibus in uolumine Priſciani īſerto uideri poſſit. Pondera antiqua noſtris conferre meus labor fuit / quæ ad declarationem ſeſtertii / ut neceſſaria præmiſi: Athenienſes aliquando non ſolum diuitiis / celebritate / potentia: ſed etiā bonis artibus / diſciplinis / moribus / inſtitutis / & maxime politia: & elegātia floruere: quos Romani potentiam adepti cognoſcentes cæteris præſtare gentibus / in multis imitati ſunt diuerſi ponderis: ut & aliæ gentes argenteum nūmum ſignauerunt / & drachmas / & tetracinos a pondere cognominatos: ſed in præcipuo uſu habuerūt: nummos pondere: & nomine drachmæ: & alios diuerſi ponderis effigie noctuæ ſignatos: qui adhuc frequentiores in ruinis: & apud auctores maxime græcos in mentione pecuniæ reperiuntur: & in præallegato tractatu fit mentio: & Plutarchus deſignatis effigie noctuæ in uita Lyſandri / & alibi de drachmis atteſtatur / Romani rudi ære primum / ſed poſt Seruium Tullium regem ſignato uſi ſunt: ut aſſes qui primum librales teſte Plinio / loco inferius adducendo: & Gellio libro.xx.cap. primo urgente bello untiales cum nota Iani bifrontis: & roſtri nauis: & alii effigie pecudum / unde pecuniæ dictæ ſignati fuerunt: cuius notæ, & ponderis antiquiſſimos uidi, & appendi / Argento ſignato uti cœpiſſe Romanos quinq; annis ante bellū Punicum atteſtat Plinius libro.xxxiii.cap.iii. & quia nummus argenteus pro decem libris æris permutabatur: denarius appellatus eſt / pro quinis quinarius: ſeſtertius pro duabus libris & ſemiſſe: Sed quum poſtea aſſes vnciales fieri ceperunt placuit denarium pro aſſibus.xvi. Seſtertium pro quatuor permutari / & ſic ſemp ſeſtertius fuit

quarta pars denarii, quem tamen(ut nomẽ ſignificat) in ſti
pendiis:& apud auctores in mentione pecuniæ ſemper pro
decem aſſibꝰ receptum fuiſſe Plinius loco ſuperius adducto
teſtat᷑: & Plutarchus in uita Camilli quum ſcribit ei pœnã
indictam a Populo.xv.ᵐ aſſium: declarat eam ſummã.M.D.
drachmas conficere. Liuius eodẽ loco.xv.mill.grauis æris
fuiſſe dãnatum:& Liuius in actis Seruii Tullii regis in men
tione cenſus ſcribit primam claſſem ex iis:qui centum mil-
lia æris: uel ſupra cenſus haberẽt.Secũdã ex iis:qui a.lxxv.
millibus uſq; ad cẽtum millia. Dionyſius Halicarnaſeus eo
dem loco ſcribit primam claſſem fuiſſe ex iis, qui cẽtum mi
nas, uel ſupra haberẽt in cẽſu: Secũdam a decem drachma
rum millibus / quæ ſumma eadem eſt uſq; ad.lxxv. minas.
Item Liuius libro ſexto primæ Decadis ſcribit Camillo di-
ctatori per Tribunos Plebis quingentoꝝ milliũ æris mul-
ctam indictam: ſi quid pro dictatore egiſſet.Plutarchus ea
dem ſcribẽs quinq; myriadum drachmarum argenti pœnã
indictam:quæ ſumma quĩquaginta millia denarioꝝ ſignifi-
cat:quæ decies multiplicata quingenta millia æris efficiet:
& ex hiis,& reliquis: quæ ſequũtur apparet:quom apud au
ctores pœna uel præmium grauis æris reperitur ſemper in
telligi debere de aſſibus qui.x.ſingulos denarios repreſen-
tabant: et denarios pondere drachmæ in frequentiori uſu
fuiſſe:quos ut aſſes uariante tempore mores uario ponde-
re ſignatos:et tandem ad imitationẽ Atticoꝝ in Drachma
reſediſſe opinor.Denarium Romanum:ſiue Nummũ argẽ
teum reperio aliquando fuiſſe pondere drachmæ adiecta
parte tertia:et ſic ſcrupulorum quattuor. Tres.n.ſcrupuli
faciunt drachmã:et iſte denarius ad computationẽ Talẽti
magni conuenit:quod erat minarum.lxxx.et librarum Ro-

manarum.lxxxiii: et vnciarum.iiii.et ſic eodem modo ſex millia huiuſcemodi denarioꝝ: qui ſcrupula continent quattuor / faciunt talẽtum maius / quo eorum qui Drachmæ ſint pondere / talentum minus / quod erat minarum.lx.et.lxxii. huiuſmodi denarii ſignabantur ex libra argẽti: et de hoc denario quattuor ſcrupulorum intelligit Liuius libro quarto Decadis quartæ ꝓpe finẽ : quũ dicit ſignati argẽti.lxxxiiii.M. fuere atticorum tetracinorum / trium fere denarioꝝ in ſingulis eſt pondus: cum tetracini dicantur a quattuor drachmis: et ſic ſcrupulorum duodecim : et cum ſinguli tetracini eſſent ponderis trium denarioꝝ: apparet denarios aliquando fuiſſe ponderis quattuor ſcrupulorum.ſ.drachmæ addito ſcrupulo. Alium fuiſſe et frequentiorem / ex quibus multi antiquiſſimi adhuc reperiuntur, põderis paꝝ ultra drachmam : adeo ꝙ in qualibet uncia drachma comminueretur, et ſic ex uncia denarii ſeptem: Et de hoc credo intellexiſſe Plinium libro.xii.capite ultimo, quum ſcribit / drachma Attica fere denarii argentei habet pondus : ſed ita expreſſe exponit Cornelius Celſus libro quarto capite.xii.de ratione pondeꝝ / quum dicit in uncia põdus denarii ſeptem: et huic computationi conuenit auctoritas Plinii, quem Hermolaus uitiatũ credidit libro.xxxiii.capite.viii.i fine quum dicit Iuſtum eſſe ex libra argenti.lxxxiiii.denarios ſignari: quem locum Hermolaus ut uitiatum correxit, et tamen ſi recte computetur ꝙ in uncia ſit pondus denariorum ſeptem: Ex duodecim unciis, et ſic ex libra potuerũt ſignari.lxxxiiii. denarii. deniq; creſcente auaricia ad imitationem Græcoꝝ pondere drachmæ denarii ſignari ceperunt: et ii frequentiores apud authores, et in ruinis: et in theſauris paſſim reperiuntur, et talento / et minæ / et ſeſtertio magis conueniunt:

ex quibus plurimos antiquiſſimos, et diuerſis notis ſignatos
diuerſiſſimiſq; in regionibus repertos uidi, et appenſos om
nes ponderi drachmæ conuenire deprehẽdi: quod maximã
fuiſſe coniecturam Romanæ iuſtitiæ regi Taprobanes Pli
nius atteſtať libro.vi.capite.xxii. quum in captiua pecunia
denarios pari pondere: et diuerſarum imaginũ reperiſſet:
et ſi magnitudines: et non imagines in libris impreſſis cor
rupte legatur: tamen in antiquiſſimo manuſcripto imagi-
nes & non magnitudines legi & recte: & hos fuiſſe proprie
denarios: uel magis communes atteſtať Liuius libro quarto
Decadis quartæ: Vltra ꝙ hui⁹ ponderis frequẽtiores adhuc
reperiuntur: & inferius authoritate aliorum comprobabiť,
quũ ſcribit Achæos a Flaminio admonitos redemiſſe ſuos
itali generis per totam Achaiam: eamq; redemptionem cẽ
tum talentis ſtetiſſe Achæis: quum quingẽtos denarios pre
cium quod redderetur dominis ꝓ ſingulis ſeruis ſtatuiſſent,
mille.n.& ducentos ea ratione Achaia habuit: Quod ſi re-
cte computetur conſtabit talentum.lx.minarum: & ſic atti-
cum ſex millia denariorum continere. Idem Liuius ſi cũ Plu
tarcho conferať comprobabit denarios: & drachmas eiuſ-
dem æſtimationis fuiſſe: cum alter ipſorum drachmas, alter
totidẽ bigatos Badio Nolano a Marcello donatos referãt,
& Appianus libro tertio ſcribit Octauium quingẽtas drach
mas ueteranis, quos ex municipiis collegerat promiſiſſe. Ci
cero idem exprimens totidẽ denarios dediſſe ſcribit in epi-
ſtola Sexta libro ſextodecimo ad Atticũ: & in alia ad Quin
tum fratrem: & in aliis locis clare cõſtat: idem Plinius ſi re-
cte, & nõ deprauate legatur, atteſtatur lib.xii.cap.xv. quum
exprimit tertiam partem minæ denariorum.xxxiii. habere
põdus (ut in codice manuſcripto legitur) quamuis.xxxviiii.

corrupte legatᷣ in ipreſſis : ex tribus his generibꝰ denarioꝝ primum in aliud nomen tranſiſſe:uel indeſuetudinē abiiſſe reor:Ex duobus ſequentibus aut utrūq; in tertio mutatum: aut retenta eſtimatione pondus īminutum:& in totū drachmæ adæquatum:ut talento & ſeſtertio examuſſim conueniret:& ſi aliqui maioris:aut minoris ponderis nūmi antiqui argentei reperiuntur:non denarii: ſed extraordinarii exiſtimandi ſunt:(ut etiam noſtro æuo ſignari ſcimus)De ſeſtertio multum inter doctos hæſitatum : pauci nomen / nulli(ꝙ ſciam)adhuc ſignificationem intellexerunt. Et Hermolaus noſtræ ætatis literaturæ ſolertiſſimus indagator pro incomperto ſibi:uel aliis aliquando diſcutiendum reliquit : quod tandem illi, & multis aliis doctiſſimis uiris, qui hoc ignorarunt:doctrina & ingenio longe īmpar excuſſi : et duplex eē ſeſtertium obſeruaui : maius / & minus / quid inter ſe differant declarabitur. Sed quia alterum ab altero uel nota / uel adiectione apud authores dignoſcatur: non dum mihi plene ſatiſfacio, quia codices Synonimo corupti non bene poſſunt obſeruari : cum eodem nomine:& uocabulo res diuerſiſſima exiſtimatione reperiatur : quo nunc legentes:& forte olim ſcribentes hallucinati ſunt / Sed cum ſeſtertium neutro:& uirili genere: & cū adiectione nūmi:& ſine:apud authores inuenerim/ualde opinor(ſi libri eſſent ſinceri)hac differentia dignoſci poſſe:ꝙ uirili genere: & cum adiectione nummi de minore / & ſic æris/ qui (ut infra declarabitur) erat quarta pars denarii / ut ſeſtertius nummus:neutro autē & ſimpliciter poſitum / ut ſeſtertium de maiore / & argenti ītelligi debere: Et hæc differētia poteſt elici, ut alia ommittam, ex uerbis Gellii qui libro.ii.cap.xxiiii. dicit ſeſtertios trecentos in cœnam inſumere ius eſſe / & intelligitur tunc

de minoribus:& Tranquilli qui.C.Cæſ.ſeſtertios.CCC.le
gaſſe uiritim:& de minorib⁹ cõſtat itellexiſſe ex ſumma,
quæ nimia eſſet,ſi tot Seſtertia Po.Ro.uiritim legaſſet:&
authoritate Plutarchi in uitis Antonii:& Bruti/dum facit
mentionem de eodemmet Legato Cæſ.&.lxxv.drachmas
unicuiq; ciui Romano legaſſe dicit:& clarũ ſit.lxxv.drach
mas:& ſic denarios.CCC.ſeſtertios repræſentare:cum ſe
ſtertius ſit quarta pars denarii:& Cornelius Tacitus li
bro.xvii.ſcribit poſt ſeditionem militarem,qua milites tri
clinium irruperunt/Othonem quina millia nummum ſin
gulis donaſſe:Plutarchus in uita Othonis eadem ſcribens
M.CC.& quinquaginta denarios dediſſe/quæ eſt quarta
pars quinq; millium. Et Varro de lingua latina declarãdo
ſeſtertium maſculino genere ponit:quib⁹ exemplis:& aliis
inferius in maiore dicendis & multipliciter adduci poſſent,
ſatis apparet Seſtertium æris fere ſemper uirili genere &
cum adiectione/uel nuda appellatione nũmi:argenti uero
neutro:& ſimpliciter poſitum reperiri apud authores:ſed
quia aliquãdo confuſa reperiuntur:credo uitio ſcriptorum,
adhuc nolo affirmare ſuperius adducta,ne uitia librorum
mihi pro inſcitia imputentur:ſed ſatis ſit admonere cũ in
ter ſe tantum differant,ex precio facillima coniectura cõ
gnoſci poſſe de quo ſeſtertio authores itelligere uoluerint.
Succurrebat etiam antiquos figuræ Seſtertii aliquam notã
fortaſſe addere conſueuiſſe/qua maiora a minoribus ſeſter
tiis diſtinguerẽtur. Quæ poſtea quum per inſcitiam appo
ni deſiiſſet inde obortam confuſionem:& hæc ſedet ſenten
tia. Seſtertius igitur ut a minori incipiam teſte Plinio libro
xxxiii.cap.iii.& Varro libro quo ſupra:& aliis dictus quaſi
ſemitertius:uidelicet ꝙ ſemis tertio loco:uel tertiæ libræ

poſt duas poneretur: & hoc nomine intelligebatur pondus
duarum librarum adiecta ſemi / & ideo hac figura IIſ ſcri-
bebatur: uel hac IIS / ut ea intelligeretur duas libras inte-
gras fuiſſe adiecta ſemi: & ſic pro quarta parte denarii: cum
primum denarius argenteus pro decem aſſibus æris permu
taret: & de hoc intellexit Varro de re ruſtica lib.iii.cap.ii.
dum ſcribit quinq; millia turdorum ueniſſe denariis ternis:
ut Sexaginta millia ea pars reddiderit: & intelligit de Se-
ſtertiis (ut conſtat ex ſequētib') & in libris ſcriptis apparet
figura IIſ: cum uero quinq; millia turdorum ternis denariis
ſinguli uenierint / & tota ſumma eſſet denariorum quinde-
cim millium: ſequit' q; hæc ſumma quater multiplicata ſexa
ginta millia redderet. Item de hoc manifeſte intelligit Ci-
cero in Verrina quarta in oppoſitione frumenti æſtimati:
ubi apparet ternos denarios ſeſtertios.xii. ualuiſſe: & ſic
Seſtertium fuiſſe quartam partē denarii: & in legato Cæſ.
ſuperius adducto: & aliis præmiſſis. Itē ex locis collatis Plu
tarchi ī pricipio uitæ Gracchorum & Plinii lib.xxxiii.cap.xi.
Dum utrobiq; fit mentio diuerſis nominibus de æſtimatio-
ne delphinorum aureorum: & in uita Syllæ ī principio ſcri
bēs mille nūmos drachmas. CC. & quinquaginta ualuiſſe:
& ex Lampridio in uita Seueri quum ſcribit milites dena
millia popoſciſſe exemplo eorum, qui olim Auguſtum Ro-
mam deduxiſſent / & Appianus libro.iii. ſcribit duo millia
& quingētas drachmas illos recepiſſe. Et Plinius lib.xxxiii.
cap.iii. manifeſte dicit / adeo q; non indiget diſquiſitione:
ex quibus ſatis conſtat Seſtertium nummum / fuiſſe quartā
partem denarii / & drachmam denario conueniſſe: ſed diffi
cultas fuit in maiori Seſtertio: quod a nemine authorum
declaratum ex diuerſis fuit neceſſe elicere: & excuſſi tādem

ad exemplum illius minoris maius fuiſſe repertum / & ſicut illo duas libras & ſemis æris / ita maiore tantumdem argenti, uidelicet duas minas & ſemis / & ſic ducentas & quinquagita drachmas, uel denarios repræſentari: Et ſi forte cui dubium faceret: ꝙ duæ libræ Romanæ: & Semis ducentas / & quadraginta, & non quinquaginta drachmas efficiant / quæ ad Seſtertium maius: ut infra dicetur: requiruntur: ut hoc diſcutiam / obiter declarabitur: quid uelint ſignificare authores: & maxime Liuius: quum dicit pōdo mille: & reliqua, in quo multos uidi hæſitare / Sciant igitur, qui hoc ignorant: Romanos in plurimis / & maxime in hac parte Atticos imitatos / ſicut illi in commertio omnium aliarum rerum ſua libra .lxxv. drachmaꝝ in argento uero mina / ita ipſos in aliis rebus communi libra .xcvi. drachmarum in mentione pecuniæ fere pondo indeclinabili uſos fuiſſe, quo centum drachmas ad exemplum minæ repræſentari ſignificabant: & ideo in Seſtertio non libra: ſed pondo intelligi debere: & ſic .cc. & quinquaginta denarios: quod ex multis & maxime authoritate Plutarchi & Liuii / ſi loci conferantur / comprobabit̃: ĩ quibus de eadẽ re loquunt̃. Liuius dicit Fabiũ pōdo bina: & Selibram pro recuperādis captiuis. Plutarchus in eius uita ducentas / & quinquaginta drachmas: & ſic Seſtertium perſoluiſſe / uidelicet duas minas: & ſemis: & ſic ducẽtas / & quinquagita drachmas, uel denarios / Et clarius demonſtratur authoritate Pompo. Iuriſconſulti in titulo de auro & argento legato in. L. quæ incipit. Scribit Quintus Mucius. His præmiſſis: ꝙ Seſtertium maius: & ſic argenti ducentos & quinquaginta denarios in ſe haberet ex inferius dicendis clare conſtabit: & primo ex ætymologia uocabuli: ut ſuperius declaratum fuit, ſ. ꝙ in ſe habeat duas libras & ſemis ar

gentiſut minor æris: & authoritate Auli Gellii libro.v.noctium Atticarum cap.ii.quum ſcribit equum Bucephalum emptum.xiii.talentis:& computando dicit.xiii.taléta/æris noſtri ſũma eſt Seſtertia.ccc.&.xii.quæ ſi recte computent ex his:quæ ſuperius dixi:conſtabit ſingula ſeſtertia.cc.& qnquaginta denarios in ſe habere:quæ trecéties/ & duodecies multiplicata.lxxviii.millia reddent:Quæ ſumma.xiii.talẽta repræſentabit tribuendo ſingulis talentis ſex millia denariorum,ut ſuperius authoritate Liuii de talento demonſtratum fuit/.Confirmatur Plutarchi authoritate in uita Fabii: quum ſcribit Fabium dictatorem uouiſſe.ccc.xxxiii.Seſtertia:totidẽq; denarios addita tertia parte pro muſicis ſpectaculis faciẽdis: & poſtea addit hoc caput eſt octo Myriades drachmarum:& drachmæ.iii.mille quingentæ octogiata tres:& oboli duo.Quæ ſumma ſi Seſtertium pro ducentis & qnquaginta drachmis : & ſic denariis / accepta fuerit, computatio Seſtertiorum / ſummæ denariorum uſq; ad obolos conueniet.Et ex his locus Liuii in hoc corruptus corrigi poteſt. Idem alio in loco oſtẽdit Plutarchus in uita Marci Antonii in principio:quum exemplum eius liberalitatis exponens ſcribit cuidam ex amicis dari iuſſerat duo millia & quingenta:Quod Romani decies Seſtertiũ uocant:quæ computatio.ccl.denariis pro ſingulo Seſtertio reſpondet: Ad hoc probãdum accedit locus Trãquilli in uita Cæſ. ubi loquitur de præmiis ueteranis militibus promiſſis : et bina Seſtertia:quæ in initio ciuilis tumultus promiſerat, et reliqua.Appianus libro.ii.ſcribens de Seditione Placentina dicit quinas dediſſe minas in initio belli ciuilis promiſſas: Ex quibus apparet eandem ſummam promiſſi diuerſis nominibus poſitam apud diuerſos authores: et Seſtertia ſingula

CC.et quiquaginta denarios ualuiſſe,uidelicet duas minas et ſemis.Prædicta comprobabit computatio Seſtertiorum traditorum Scaleno ad corrumpendum iudicium in oratione Cluentiana: et clarius in epiſtola Ciceronis.xiiii.libro quarto ad Atticum:quum ſcribit candidatos Seſtertia quingena apud Catonem depoſuiſſe. Plutarchus in uita Catonis ſcribit.xii.millia: et ſemis drachmarum: quæ ſumma ſi in quinquaginta partes diuidatur.cc.et quinquaginta drachmæ in una quaq; parte reperientur:et ſic.xii.millia: et quingentæ drachmæ quingena Seſtertia efficient:ex quibus declaratur locus Iuuenalis non bene intellectus / qui in Satyra quarta hoc confirmat:quum dicit:Mulum ſex millib⁹ emit: æquantem ſane paribus Seſtertia libris:Quia quũ dicit ſex millibus intelligit de Seſtertio minore.ſ.æris: et de quarta parte denarii/ cum poſtea dicit: Æquãtem ſane paribus Seſtertia libris, Intelligit de maiore:et ſic argẽti,uidelicet q̄ mulus tot libris penderet:quot Seſtertiis maiorib⁹ emptus eſſet:quia ſex Seſtertia maiora mille:et quingentos denarios reddunt:qui quater multiplicati ſex millia Seſtertioꝝ minorum repræſentabunt:Ex his uerſibus Iuuenalis opinio aliquorum omnino confunditur putantium unicum tantum Seſtertium reperiri.Sed cum adiectione numeri mille ſemper debere ſcribi/et intelligi:quia nullibi reperitur mulum ſex millib⁹ libris pepẽdiſſe:et pro miraculo Plinius refert: unũ octo libraꝝ Claudio donatũ:qui forte idẽ fuit: de quo Iuuenalis mentionem fecit:quia illa additio numeri mille, nec in hoc loco / nec in alio / ubi reperitur Seſtertium carmini inſertum poteſt conuenire: et in aliis locis ſatis conſtat fuiſſe duplex. Accedit ad comprobationem Seſtertii computatio pulcherrima Ciceronis in Actione tertia in

Locus Iu[venalis] no[n] in[tellectus]

Verrem prope finem, quum ex libellis publicanorum cona⸗
tur detegere Verris furta: quæ cum mihi naturam huius ad
uerbii duodecies præcipue demonſtrauerit / quid de illius,
& aliorum ſimilium ſignificatione ut decies: uicies: & reli⸗
quorum hactenus obſeruauerim hinc ſumpta occaſione obi
ter anteq̃ ad computationem deueniam proferre libet: quæ
aliquando ſuum tantum numerum referre / multoties p cen
tum millia multiplicari apud authores reperi: & cum eiuſ⸗
dem uocis & Synonima legantur / qua ratione, uel nota tan⸗
tum differant adhuc mihi non bene fuiſſe compertum inge
nue non inficior. Sed cum ingenui ſit / ſi quid boni perficere
non poſſumus / Saltem uoluiſſe præſeferre ſatis erit mihi ho
mini negocioſiſſimo / & alia profeſſiõe diſtracto: Alteri cui
ocium, & ingenium magis ſuppetat occaſioné præſtare per
ficiendi: quod inchoaui / Prima differentiæ obſeruatio fuit,
ꝙ in pluribus locis inueni huiuſcemodi aduerbia: quæ cum
ad multiplicationem alterius numeri appoſita fuerint ſuũ
tantum numerum referre / ut decies centena / decies mille⸗
na / quum uero ad deſignandam alterius rei quantitatem
perſe reperiunt / per centum millia multiplicari: ut decies
Seſtertium / decies talentum: de utraq; ſignificatione multa
ſunt exempla apud authores / ea tamen ſolũ adducam / quæ
computationibus depræhenſa negari non poſſunt. De pri⸗
ma multa in Arithmetica Marciani Capellæ in pluribus lo
cis, & maxime infraſcriptis in cap. de Hexade in fine ubi cõ
putatur: ꝙ duo decies ſeptuagena bina. Dccclxiiii. Item de
pari: & impari in fine. Et capite ſequenti in fine. Itẽ de per
ſe compoſitis / & in aliis computationibus ſequentibus: &
ne ſolus Martianus ſit author: Macrobius accedat in com⸗
mẽtario de ſomnio Scipionis in computatione annoꝝ eius

uitæ ibi per ſepties octies Solis anfractus / quam ſummam Macrobius ſcribit quinquagintaſex referre: & ſic octies: & ſepties ſuum tantum numerum referunt: Et ſupra ubi dicit: ꝙ decies ſeptem: uel ſepties decem reddunt ſeptuaginta. Item ex Plinio multa poſſunt adduci: ut in lib.xiiii. cap.iiii. ad finem / loquendo de uinis ibi Maronæum uities tantum addito aquæ miſcendum. Item libro.xxxi.cap.ii.ubi duodecies in ſimplici ſignificatione. Item eodem libro cap.v.ubi quinquies / & i Varrone de re ruſtica cap.lxiiii.loquẽdo de amurca: & in Columella in pluribus locis: & maxime in demenſione agrorum. De alia item ſignificatione etiam plura poſſent adduci ex Tranqllo: Cornelio Tacito: & Plinio: & aliis authoribus obſeruata; Sed Cicero mihi ſufficiat in Philippica ſcd̃a: & in loco ſuperius adducto, in quo computatio nullam dubitationem reliquit: duodecies per centum millia multiplicari debere: Sed qa differentia de qua ſupra non bene comprobari uidetur: cogitatio ad aliam tranſcendit / quod fortaſſe apud antiquos hæc aduerbia non eadem uoce, ſicut noſtro ſeculo proferebantur: Sed quum per centum millia multiplicari deberent, non decies/duodecies/millies/ſed deciens/duodeciens/ milliens iterpoſita litera/n/ proferebantur: quæ poſtea forte per inſcitiam deſiit interponi (ut in pluribus dictionibus antiquis contingit imutari) exempla habeo huiuſmodi dictionum: ſi codices ſunt ſinceri: in Varrone de ligua latina: ubi tractat de numeris: ibi legitur. Hoc deciẽs huius deciens ſi corrupte: uel aliud intendens iudicium ſit penes legentes. Item in Aſconio pediano in expoſitione ſecundæ actionis in Verrem / ubi excuſat Ciceronem, ꝙ in diuinatione dixerat Verrem millies Seſtertiũ expilaſſe: in actione uero quadragies, ibi legit̃ milliens,

deciens: duodeciens Milliens

& non millies utrum uero recte: aut corrupte non contẽdo. Hæc uolui dixiſſe, ut omnia quæ in hac materia hactenus obſeruaueram: proferrem: Illud magis opinor: apud antiquos hæc aduerbia aliqua nota: ſeu figura addita diſcreta fuiſſe: qua ſimplicia a multiplicatiuis iſtius generis dignoſcebantur: quæ quum poſtea: ut in multis aliis per inſcitiam apponi deſierint: nobis inde confuſionẽ: & ignorantiã irrepſiſſe, ut potius coniectura ꝙ ratione cognoſcantur: Sed iam ſatis ſuperq; mihi de aduerbio duodecies. Ad Seſtertiũ: & computationẽ Ciceronis reuertar: qui in loco ſuperius adducto intendens ex libellis publicanorum detegere Verris furta, ſcribit in eis deprehendiſſe ex uiceſſima portorii rerum nomine Verris exportatarum / publicanos Seſtertia.lx.perdidiſſe, & de maioribus intelligẽdum: & inferius ex portorio argumentando infert res ipſas exportatas duodecies Seſtertiũ ualuiſſe: & intelligendum de minoribus / ſi illud duodecies ſuum tantum numerum referret: argumentum non procederet: nam abſurdiſſimum eſſet plus fuiſſe uectigal / ꝙ mercaturam: ſi per centum millia multiplicet / ex computatione fortiſſimum elicitur: & Seſtertium comprobatur: Nam Seſtertia.lx.argenti computando ſingulis.cc.& quinquaginta denarios.xv.millia reddent. Quæ ſumma fuit portorii: ſeu uectigalis rerum exportatarum: qui uicies multiplicati trecenta millia efficiẽt. Ex his: quæ dixi: clarum eſt Seſtertiũ æris, & ſic minorem eſſe quartam partẽ denarii: hac ratione.ccc. millia denariorum quater multiplicata duodecies centena millia Seſtertiorum efficient. Volens igitur Cicero ex uectigali pretium rerum nomine Verris exportatarum: quas omnes prouinciliabus extortas uult intelligi arguere. Scribit ſummã portorii ex uiceſima æſtimationis.lx. Seſtertia,

& ſic denarios.xv.millia fuiſſe precium rerum uicies multi-
plicatum.ccc.millia denariorum : & ſic duodecies centena
millia Seſtertiorum minorum:quæ ſumma ad noſtras pecu
nias relata(ut clarius demonſtretur) intelligi debet preciũ
uectigalis fuiſſe noſtrorum aureorum mille:& quingentoꝝ
rerum uicies pluris æſtimatarum triginta millia: & tantam
ſummam expilaſſe Verrem Cicero ex præſuppoſitis conat
arguere:& ſic locus erit clarus:& Seſtertium comprobabi-
tur.Ex hiſq; multi alii corruptiſſimi in illis actionibus ali-
quando corrigentur:quos nunc nolui pertentare:quia ſum
mæ ſimpliciter poſitæ non poſſunt cum aliis computando
deprehēdi:& in hoc loco addatur locus Gellii:qui multipli
citer huic meæ commentationi ſuffragatur:qui alio in loco
& talētum:& denarium:& utrunq; Seſtertium obiter decla
rat libro quarto cap.xvii.ſcribens Ariſtotelem libros Speu
ſippi Philoſophi tribus talentis emiſſe: & declarat eā ſum-
mam eſſe nummi noſtri / duo & ſeptuaginta millia.Huic cō
putationi omnia:quæ ſuperius dixi conueniūt:Videlicet ta
lentum Atticum eſſe.lx.librarum:& ſex millia denariorum,
& ſic tria talenta decē & octo millia denarioꝝ conficient.
Quæ ſumma quater multiplicata.lxxii.millia nūmum Se-
ſtertiorum minorum : eadem in.lxxii. partes diuiſa : quæ-
libet pars.cc.&.l.in ſe habebit:& ſic totidē Seſtertia maio-
ra efficient:& quum ſcribit Platonem decem millibus dena
riorum libros Philolai mercatum/eos cum drachmis conue
nire atteſtatur:cum alibi reperiatur illos cētū minis emiſſe,
quæ decē millia drachmaꝝ cōficiunt. His ſatis puto Seſter
tium demonſtraſſe:& quicquid ſuper addatur potius faſti-
dio:q̄ comprobationi acceſſurum:non īficior tamē nonnul
la:quæ huic meæ commentationi non conueniunt apud au-

thores reperiri poſſe,eaq; corrupta non diſcrepātia audeo affirmare:cum numeri in diſtātiis locorum:& in preciis rerum:& in qualibet parte penes authores poſiti corruptiſſimi reperiant̃:qui uel ex his:quæ ſuperius dixi:uel ex coniectura ex preciis rerum ſubducta facile poterunt emendari: Nonnulla tamen/quæ magis diſcrepare uidentur:apponere nolui:ne uel inſcitia præteriiſſe/uel diſſimulando omiſiſſe uidear:quæ & ipſa eſſe corrupta:& authoritate eorum:quæ ſuperius adduxi/ & Etymologia Seſtertii comprobari poteſt: Ea tamen ne potius ĩmutare,q̃ corrigere codices dicar,aliter non attingam:ſatis ſit admonere:quæ nũc occurrunt:locos apponam in Pliniis impreſſis: ut inferius legitur libro xxxv.cap.x.cc.medium:Talētũ Atticum:ut ait Varro.xvi. Seſtertiis taxatur: hæc a meo Seſtertio diſcrepant : & ſi liber Varronis extaret:uel hic conſtaret / tota mea ratio deſtrueretur:quia ex præſuppoſitis talentum Atticũ non.xvi. ſed.xxiiii.Seſtertiis taxatur:Sed Varro in hoc deficit: & locum Plinii eſſe corruptum / præterq̃ ꝙ ratione:& authoritate conuinci poteſt,Accedit ingens argumentum : ꝙ codicẽ manuſcriptum : & antiquiſſimum uidi multum in hoc loco diſſimilem/& non multum arecto ſenſu diſcrepātem: Appa ret:ut infra/Talētum autem Atticum.M.Sex.taxat Marcus Varro:eodem libro multis in locis obſeruaui eadem quaſi figura libras:& Seſtertia ſcribi:ut inferius manifeſto exemplo tabulæ Ariſtidis demonſtrabitur:& ſi ſex in.lx.corrigatur:ſenſus conſtabit:Quia uere talentum Atticum ſexaginta libris taxatur:eadẽ ratione poteſt intelligi:& corrigi locus Gellii:qui libro primo cap.viii. Scribit Laidẽ pro mercede concubitus decẽ millia denariorꝫ popoſciſſe:& Demoſthenẽ dixiſſe:Non emo tanti pœnitere:& exponẽdo decẽ

millia denariorum ſcribit:ideſt Seſtertiis cētū. Macrobius libro ſecundo Saturnalium in dicteriis ſcribit:Semitalentū Laidem petiiſſe / quod eſt tria millia denariorum : Sed nec talētum:nec Semitalentum: nec decem millia denariorum centum Seſtertiis conueniūt : quæ mea computatione.xxv. millia:& non decem millia denariorum conficient : Quæ ſi quid ambiguitatis meo Seſtertio afferunt / ut alia ſuperius adducta omittam / authoritate eiuſdem authoris: quem eodem uolumine ſibi contrarium fuiſſe non eſt ueriſimile,confirmatur:& ut alia Seſtertia non congruentia/ita & hunc locum uitio ſcriptorum uitiatum opinor:erroremq; ut in Plinio ex figura notæ proceſſiſſe:qa in libris manuſcriptis hac nota IIS Seſtertium:& libras ſignificari inuenio : Videlicet per duo.II.&.ſ.duas libras:& ſemis: quod eſt Seſtertiū : Et eadem figura libras ſimpliciter intelligi : qua figura librarium deceptum quum libras locus ſignificaret: Extenſo caractere(& ſi credam,ſi codices eſſent ſinceri, inter ſe differre)Seſtertia tranſcripſiſſe opinor:quæ eadem pene figura:& nota aliquando ſcripta reperiantur:Et ſi libris,& non Seſtertiis legas ſenſus conſtabit: Quia ex ſupraſcriptis oſtenſum fuit pro Myriade drachmarum:ſeu denariorum centum libras:ſeu minas argēti intelligi:& ideo recte poſſumus opinari hūc ſenſum auctoris fuiſſe:& hoc errore multos libros deprauatos reperiri:cum Seſtertia pro libris: & e conuerſo tranſcripta fuerint / ex quibus ſufficiet hic unum ex multis exemplum ponere,ut prædicta comprobentur : & locus Plinii obiter corrigatur,Scribit.n.libro.vii.cap.xxxviii.& lib. xxxv.cap.x.unam tabulam Ariſtidis Thebani pictoris Atalum regem centum talentis licitatum:tandem libro eodem xxxv.cap. iiii.ſcribit ſub haſta ab eodē emptam.ꝗ reuocatā

ſex millibus Seſtertium:ſi ſeſtertium: ſeu Seſtertiorum ad-
mittimus, Plinius ſibi cõtrarius reperiet: quia nullomodo
ſexmillia Seſtertioꝝ/ſiue ærea/ſiue argentea / ſeu cuiuſcunq;
cognitæ ſummæ centum talẽtis poſſunt conuenire. Et ideo
quaſi ẽ neceſſe confiteri errore figuræ conſimilis pro libris
Seſtertia tranſcripta:quæ ſexmillia numero & æſtimatione
examuſſim: & ad aſſem centum talentis reſpondent: & obi
ter ex his arguitur: & quaſi demonſtratur antiquos(ſicut &
Venetos noſtro æuo) pro libris ſummam.x.aureorum uſur
paſſe (ut inferius in nũmo aureo declarabitur) quod etiam
aliis in locis uidetur Plinius cõprobare:libro.xiii.cap.xv.
ſcribit menſas citreas libris.xiii.&.xiiii.emptas.Item libro
xxxv.cap.vi.de creta Cymolia ſcribẽs precium ei in pondo
ſex librarum: quæ uel Seſtertia, uel libras quilibet ex ſenſu
ſuo opinet:Satis fuit demonſtrare inuicem ſæpius tranſcri
pta fuiſſe:& loci ſupraſcripti Plinii, & Gellii potius corru-
pti q̃ contrarii meo Seſtertio exiſtimentur:nec uideatur ab-
ſurdum libras aliquando pro pondo:uel mina ſumptas: cũ
uocabula rerum tam paruo diſcrepantium:ſcilicet quattuor
drachmis tempore facillime corrumpi potuerunt: alium lo
cum multũ diſcrepantem inueni in Lampridio in Helii ga-
bali / quum narrando eius luxum ſcribit eum nunq̃ minus cẽ
tum cœnaſſe Seſtertiis: & declarando dicit:hoc eſt argenti
libris triginta/quæ nullomodo Seſtertiis conueniũt quæ.cc.
& quinquaginta libras repræſentabũt: q locus ſi pro libris
argenti auri legas/non multũ a meo Seſtertio diſtabit/ com
putatione auri ad argentum inferius apponenda. Si tamen
uel aliquid Seſtertiis addas / uel ex ſumma auri detrahas ſci
licet ratione Liuiana / uel Seſtertiis.xx.addas/uel libris auri
quinq; detrahas/ uel alia ratione aliq̄d minus. Hæc quæ ma-

gis offendebant apponere nolui(ut ſi quæ alia, quæ non ob
ſeruaram reperiantur:corrupta(ut hæc)& non diſcrepantia
exiſtimētur:cum in nulla parte authores corruptiores ſint,
q̄ in numeris:& ponderibus:& diſtātiis locoꝝ(ut prædixi.)
¶Nummi aurei ratio difficilior / et quaſi incompræhenſi-
bilis uideť:quia pondus:et precium multipliciter uariauit:
ut etiam temporibꝰ noſtris continue fieri uidemus : et ut re
liquas nationes omittam, quibus aurum non modo ſeculis,
ſed quaſi nūdinis diuerſimode exiſtimatūr Venetiis:ubi res
nūmaria:et ſtabilius:et fidelius tractatur:apud auos,et pro
auos noſtros nummus aureus quinq; libris paruoꝝ taxaba-
tur:Temporibus uero patrum noſtroꝝ ad uigintiocto groſ
ſos multiplicando uſq; ad ſex libras creuiſſe conſtat : ætate
uero noſtra groſſum additū / et continue precium auri mul
tiplicare ſcimus:De pondere etiam non ſatis eſt:ꝙ aliquid
quotidie ſubtrahať,ſed(quod peius eſt)materia adulterať:
adeo ſemper uiguit:et uiget illa tantum a ſapientibus dam
nata Auri ſacra fames:quam uel parem: uel maiorem fuiſſe
apud antiquos:et exēplis/et auctoritate ſatis conſtat : et ut
alia omittam : quæ precium auri uariaſſe : et nummum au-
reum diuerſa ratione eſtimatum fuiſſe demonſtrant: Sueto
nius ī uita Cæſaris dictatoris cap. de eius rapacitate ſcribit
Cæſarem aurum tribus millibus nummum in libras permu-
taſſe:quod ratione Liuiana inferius ponenda/ qua aurum ar
gento decuplo ualuiſſe oſtenditur:nummis tribus millibus
octingētis:et quadraginta æſtimatum in libras dici poteſt:
et ſic quaſi in quarta pte pluris(niſi error ſit in libro) et alia
computatione plus:ſed qualecunq; precium fuerit, ex eo ſa
tis conſtat ratione copiæ: et defectus aurū minoris : et plu
ris æſtimatum/ut etiam temporibus noſtris fieri ſcimus:ta-

men in re tam dubia:et incerta/et mihi nunc aliud agenti:& occaſione Seſtertii obiter aſſumpta: Quod potui tumultuaria commentatione exquirere, Seſtertio apponam, et maxime cum ea / quæ dicturus ſum de hac materia pecuniis:et cõmertio noſtri temporis ſatis conueniát. Nummum aureum igitur teſte Plinio in illo loco communi/ubi præcipuæ ſcribit de pecuniis libro.xxxiii.cap.iii.poſt annum.lxii.Signatum fuiſſe, q̃ argentum: et ſcrupulum ualuiſſe Seſtertiis uicenis:et reliqua: quæ ſequuntur. Quem locum puto corruptiſſimum:et ſi ſincerus eſt:ingenue fateor me non intelligere. Et Hermolaus aliqua in eodẽ capite correxit:et hanc partem:ut pote de Seſtertio ſibi incognito ommiſſit:et cũ locus iſte ſit præcipuus in iſta materia in eo laborandũ operæprecium eſt: et ſi rectum ſenſum elicere non poterimus: Saltem alteri occaſionẽ præſtare iuuat:uel rectius corrigendi, uel melius intelligendi. Scribit igitur Plinus Scrupulum auri Seſtertiis uicenis ualuiſſe, Si de maiorib⁹ uolumus intelligere ex his/quæ diximus impoſſibile ẽ:ꝙ conueniat: Si de minoribus non multum a uera diſcrepat ratione: Sed adhuc exemplum non inueni/ꝙ Scrupulus auri Seſtertiis uicenis:& ſic denariis argenteis quinis: & ſic quindecuplo pluris argento ualeret cum ratione Liuiana paꝝ ultra tres Denarios: Pliniana inferius ponenda quattuor ualeret/ſed quouſqꝫ aliquid melius occurrat dicere poſſumus: uel numerum eſſe corruptũ:uel precium auri: quod uarium ſemper fuiſſe diximus ad id excreuiſſe: ſequentia uero, aut non intelligo: aut corrupta ſunt: quum ſcribit, quod efficit in libras ratione Seſtertii: qui tunc erat Seſtertios nongentos: quia ſi uicies ſcrupula unius libræ: quæ ſunt ducẽti: & octogintaocto multiplicentur: nimis ſummam nongentoꝝ excedent. Ideo

cum nec melior correctio:uel intellectus occurrat cogitabā illos Seſtertios nongétos in denarios corrigere:ut inferio⸗ra conueniant:Scribit.n.iuſtum eſſe quadragintaquinq; nūmos ſignari ex libra(& ſi quadragintaqnq; millia corrupte legatur: ut inferius apparebit: & ſic fere pondere duarum drachmarum:qui ſi decies multiplicentur: ratione Liuiana nongentos denarios argéteos efficient:qui pondere drachmæ ſignabantur:ſi quadragintaocto nummos aureos ex li⸗bra ſignari accipias (ut frequentiores antiqui adhuc repe⸗riuntur)ſexaginta ad nongentos adiicies:ſed ſequentia ab⸗ſurdiora ſunt:cum.xl.millia:ſeu.xlv.millia ex libris ſignari iuſtum eſſe ſcribat.Quæ quanto a recto ſenſu magis abhorrent tanto ſecurius corrigi poſſunt:& abſq; hæſitatione fir⸗mari numer̄ mille errore:& inſcitia ſcriptoris: ſeu impreſ⸗ſoris eſſe appoſitum / & ex forma ſcribendi:ut multa alia p̄ ceſſiſſe opinor:quia in codice antiquo manuſcripto (ut inferius ſcriptum inueni)xlv.m̄. Quem numerum impreſſores/ cū tria ſignificaret/per errorem millia impreſſerunt: & p qua dragintaocto / quadragintaquinq; millia trāſcripſerunt: & q̄ ita corrigi debeat ad id/quod ſumma.xlv.millia ſit exceſ ſiua:& ſit impoſſibile:q̄ tot ex libra ſignarentur:accedit ingens argumentum:& quaſi demonſtratio: quot nummi au⸗rei antiqui frequentiores adhuc pondere fere duar̄ drach⸗marum reperiuntur: Videlicet trigintaſex charatorum: uel parum infra/uel ultra/ qui quadragintaocto(ut Plinius recte ſcripſit etiam nunc libram noſtrā implent / & nonagintaſex ex noſtris / qui fere dimidio eor̄ pondere ſignant̄.ſ.drach⸗mæ dempto charato:Quapropter in hac parte audacter codicem corrigerem:ut pro.xlv.millia.xlviii.dempto nume⸗ro mille ſcriberentur:Hæc pro diſquiſitione loci in hac ma⸗

teria præcipui uolui dixiſſe: ſiquid melius reperietur: ma-
gis profecto iuuabit diſcere/q̄ docere: ſcrupulum igitur auri (ſi locus Plinii in hoc loco conſtat (Quod non credo) denariis argenteis quinis ualebat/& ſic quindecuplo pluris argēto: Alio in loco idem Plinius/& opinor rectius libro.xviiii. cap.primo demonſtrat quaternis ualuiſſe ſcribens Scrupula biſſini quaternis denariis permutata ut auri: & ſic ſcrupulum auri quaternis denariis permutatum oſtendit: quod magis rationi: & communi uſui conuenit: & alia auctoritate comprobatur. Suetonius in uita Othonis / & Plutarchus in uita Galbæ ſcribunt: Othonem quoties cum Galba cœnaret aureos ſingulos uiritim ſpiculatoribus diuiſiſſe. Cornelius Tacitus faciendo de eadem corruptione mētionem ſcribit centennos nummos diuiſiſſe: & ſic denarios.xxv. & cum nūmi aurei illorum temporum/ut ſuperius dixi, pondere duarum drachmarum ſignarētur: & ſic ſcrupulorum ſex / quæ quater multiplicati.xxiiii.efficiunt: manifeſte apparet hanc computationem a ratiōe Pliniana denario Solo in quolibet aureo diſſentire/qui cum pars minima ſit ad ſummam potuit: uel ratione impreſſionis / uel precii uariantis / uel alia nobis incognita excreuiſſe: & in hac ſumma talium ſcriptorum authoritate confirmatus temporibus illis aurum argento conueniſſe opinor, Quod ſuperioribus temporibus minoris (ut credi par eſt) Ex copia fuiſſe æſtimatum inueni: Quæ æſtimatio commertio/uſui/& pecuniis noſtri temporis ſatis conuenit. Liuius libro.viii. *quartæ* Decadis ſcribit in conditionibus pacis Ætolis conceſſum fuiſſe / q̄ ſi pro argento: quod certis penſionibus Romanis ſoluere debebant aurū dare mallent: decem argenteos pro uno aureo præſtare poſſent: quæ computatio/& nomine: & effectu a commertio: &

pecuniis noſtri temporis non abhorret, niſi quid minimum malitia ſubtrahentium iuſto ponderi pecuniarum forte diſſentiat: cum aureus nummus noſtri temporis: qui uulgo Ducatus appellat᷑ / iuſtum ſit ſignari pondere drachmæ: uidelicet decem / & octo charatis / & ſi iam charatus comminutus ſit, & ipſe etiam noſtro æuo decem fere drachmis argenti in communi commertio permutetur. videlicet decem Iuliis Romanis / qui fere pondere drachmæ ſignantur / uel totidē ferrarienſibus: ſeu Mantuanis eiuſdem ponderis: & æſtimationis: uel duodecim Marcellis Venetis, qui ſinguli quindecim charatis adiecto dimidio pendent, & fere apud omnes nationes / quæ puro metallo auri / & argenti temporibus noſtris in pecuniis utuntur: ratione Liuiana argentum auro in decuplo conuenit / ex quibus obiter declarabitur: ratio ſatis obſcura: & ut exiſtimo uſq; nunc ignorata: Libræ Venetæ groſſorum: quæ aureis decem taxatur, & paruoꝝ / quæ duobus marcellis ad imitationem Seſtertiorum appellatæ: quā etiam aliquando antiquos uſurpaſſe argumento tabulæ Ariſtidis ſuperius demóſtratum fuit. Quia ſicut Seſtertia æris / & argēti eiuſdē ponderis qualitate materiæ: Ita libræ groſſorum, & paruorum pondere conueniūt, materia differunt: cum libra paruorum de pecuniis æris intelligat᷑: quæ adhuc Venetiis hoc nomine appellantur: & ſicut hodie minutiſſimi centum / & uiginti pro ſingulis Marcellis permutantur: ita olim pleniores centum, uel plures: qui libram pendebāt pro duobus Marcellis permutatos audiui (& credi par eſt) hinc libram paruoꝝ. ſ. æris ꝑ duobus Marcellis eſſe computatam / & appellatam ad imitationem aſſis antiqui, qui decem ſingulis denariis antiquis permutabant᷑: ꝑ libra uero groſſoꝝ libram argenti eſſe intellectam, quo nomine nūmi

argentei antiqui Veneti appellabantur: qui tempore auo-rum pleniores, & (ut ab antiquis menſariis intellexi) fere pondere drachmæ ſignabantur: & centum librã implebant, & pro decem aureis: ut nunc idem pondus argenti ratione Liuiana permutabant̃: qui qualiſcunq; ponderis fuerint ar-genteos fuiſſe non ambigitur, & pro libra groſſorum librã .ſ. minam argenti acceptam/quæ centum drachmis conſtat, ſatis apparet: quæ & temporib⁹ noſtris nedum nomine: ſed etiam effectu antiquæ rationi conuenit, cũ centum Iulii: qui fere minam implent: & centũ/& uiginti Marcelli quaſi eiuſ-dem ponderis pro decem aureis / qui pondere drachmæ ſi-gnantur/permutentur: & ſic in decuplo argentum auro etiã nobis cõuenit, Huic computationi uidetur conuenire locus Lampridii, ſi locus ex ſenſu meo corrigatur: quum ſcribit in uita Alexandri prope finẽ. Vectigalia publica in id contra xit: ut qui decem aureos/ſub Aelio Gabalo præſtiterant ter-tiam partẽ auri præſtarent: Corrigo Argenti ex iis/quæ ſe-quuntur: quia ſe declarando ſcribit, Hoc eſt trigeſimam par tem: Et ſi auri legat̃ impoſſibile eſt tertiam partẽ auri eſſe trigeſimã: Si argenti computationi Liuianæ congruit: uer bi gr̃a ſic ſtatue/ꝙ ſinguli aurei binas drachmas penderẽt, cuius ponderis fere omnes antiquos uidi/decem huius pon-deris uiginti drachmas pendebant: & ſic ſcrupulos ſexagin ta: quæ ſumma ratione Liuiana decies multiplicata ſexcẽta efficiet: cuius trigeſima eſt uiginti: Et ideo/q ſub Aelio Ga-balo decem aureos præſtabat. Videlicet ſexaginta ſcrupu-los: ſi ex decreto Alexãdri uiginti dedit computatione præ dicta dici poteſt: ꝙ tertiam partem põderis auri: & trigeſi mam æſtimationis: & ſic argenti præſtiterint: quæ compu tatio cuiuſcunq; ponderis fuerint nummi aurei conueniet,

Cogitabam tamen/ꝙ illa dictio auri, quæ ubiq; in libris im-preſſis/quos uidi/reperitˀ/aurei corrigi poſſit/& forte recti⁹, ꝙ uidelicet/q ſub Aelio Gabalo decē aureos præſtitiſſet ter tiam aurei nūmi ſub Alexādro præſtaret, quod idē eſſet: qa uiginti ſcrupulos argēti eadē ratione ꝑſtaret/ hæc ſatis ſint de Seſtertio(& pecuniis antiquis)quas nr̄is conferre: & cor rollariū tractatus difficilis/& confuſi operæpreciū uidetˀ ap ponere/Ideo ſubiiciā talenta/libras/minas/& reliqua ponde ra/quæ ꝑ diuerſos authores: & in principio operis declara-ta ſunt/librā antiquā nr̄æ conuenire denarii antiqui: q apud authores pōdere drachmæ: & nūc eodē pōdere reperiunt̄: & totidē numero noſtrā/ ſicut antiquā iplētes demonſtrāt, /Accedit ꝙ ſiliquæ antiquæ: & nr̄i charati totidē in numero antiquis: & nr̄is unciis/& libris conueniunt, in pondere non diſcrepare nomē arguit: Quia quā vulgo nos charobā, Antiqui Siliquā: Græci ceratiū appellabāt: & īde charatos cor rupto vocabulo dictos: credi par eſt: & ſemina illius pomi ſi pleniora alligantˀ: ut in ſitu ſuo naturali fuiſſe credendū eſt noſtris fere charatis conuenire reperiuntur. Seſtertio duas libras/ & ſemis.ſ.minas repꝛ̄ſentari, Etymologia uocabuli: & authores: & maxime Varro de lingua latina: & Plinius li bro.xxxiii.atteſtatˀ duo fuiſſe precia reꝝ diſſimillima apud authores eodē nomine poſita ſatis arguūt: & carmina Iuue nalis adducta ſuperius comprobabunt minorem Seſtertiū fuiſſe quartā partem denarii: & nomen / qđ eſt quarta pars numeri cū decem aſſes æris pro denario argenteo permuta rentˀ: & authores ſuperius adducti ꝓbant Seſtertiū maius: & ſic argenti præterq̄/ꝙ authoritate ſuperius ꝓbatū ſit/no men ipſum quid fuerit atteſtatˀ: qa ſicut minorē duo aſſes/& ſemis æris, ita maius duæ minæ, & Semis argenti: & ſic dena

Libra anti nr̄ conue

Siliq anti conuenuni charatis in pondere

ſeſtertio ſilicet mi repreſent.

tii ducenti/& quinquaginta pondere drachmæ repræſenta-
bát:Denarios/& drachmas conueniſſe auctores : & pondus
demonſtrant Seſtertia maiora a minoribus ex preciis reꝝ
diſſimilimis dignoſci poſſunt, & neutro gñe maiora mino-
res uirili:& cũ adiectione nũmi ſemp fere apud authores re
periuntur:qua nota apud antiquos diſcreta fuerunt/ut ſupe
rius me opinari ſcripſi iá deſiit apponi: Denarios antiquos
ad noſtros pondus maxime accommodabit : & cũ pondere
drachmæ reperiantur.Iuliis noſtris Romanis: qui fere pon
dere eodé ſignant᷑ : & ſimillibus comparari poſſunt / aſſes
uero Baiochis: qui a ſolidis Mediolanéſibus paꝝ differũt:
Quiq; ita duo:& ſemis quartam Iulii/& decem integrũ(ut
olim aſſes totidé numero Seſtertiũ minoré) & denarium re
præſentabát:Seſtertiũ uero argenti : & ſic maius ſi ad nr̃os
nũmos deducere uolumus:ut olim ipſum.ccl.denarii:&.vi.
millia talentũ Atticum:ita nunc totidem Iulii conficient:&
pro proportióe ponderis : & æſtimationis.cc. &.lxxx. fere
Marcelli Veneti Seſtertium:& ſex millia ſeptingenti:& ui
ginti talentũ:Eandé computationé ad aureos noſtri tépo-
ris poterimus transferre:qui uigintiq̃ꝫ de camera: & ſine
lagio(ut vulgari vocabulo utar)Seſtertium/Et ſexcenti talẽ
tum Atticũ repræſentabát. Si uero ad antiquos aureos:qui
frequentiores pondere duarum drachmarum reperiuntur:
tráſſerat᷑ unus ex iis duos ex noſtris additis fere duobus cha
ratis efficiet:& pro portione Philippeos : qui fere.vii.Scru
puloꝝ:& ſic.xlii.charatoꝝ reperiunt᷑.Et ſic ex præmiſſis ex
cuſſis nominibus pecuniaꝝ facillime poterũt pondere com
parari:& ſi quid mores:Seu commixtiones metallorum im
mutauerint coniectura ~~aſſequi.~~ *comprehendi ;*

LEONARDI DE PORTIS IVRISCONſulti Vicentini de Seſtertio, Pecuniis, Ponderibus & Menſuris Antiquis. Liber Secundus.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

IAM EXCVSSO SESTERtio: & Pecuniis antiquis ita declaratis, ut quicquid illis expenſum: aut diſtractum apud authores antiquos legitur noſtris pecuniis conferri: & facile itelligi poterit adeoqꝫ ratio mihi uidetur confirmata: ut ſi qua difficultas occurrat, ꝙ auctores inter ſe diſcrepent: aut non ueriſimilia tradant uitio libroꝝ potius: q̃ obſeruationi meæ aſcribat᷑ / qđ ſæpius admonuiſſe conuenit: quia ut alias dixi numeri non modo ſæpe corrupti: ſed raro ſinceri: et pondo talenta Seſtertia ſæpiſſime imutata: et nummi ſine mentione Seſtertii: & contra apud authores reperiunt᷑. Accedit / & illud qđ obiter libet admonere, ꝙ antiqui teſte Plinio li.xxxiii.ca.x. ultra centum numerum non habebant: ſed numeros multiplicando computabant: ut decies uicies millies / & reliqua / q pluribus in locis deſunt: uel ſuperflui ſunt: unde errores: & confuſiones oboriuntur, quæ computãdo: & conferendo ſũmas diſcuti poterunt: ex quibus nonnulla computare, ut exemplo melius cognoſcantur non incongruum fore putaui, & maxime ex profeſſis in Seſtertio computationi aliquas non inutiles oberuationes inſerendo de ſtipendiis militaribus / quæ / & quo interuallo ab antiquis ordinarie militibus exhiberentur ingenue profiteor me diu quæſiſſe: & uix his

diebus iam perfecto Seſtertio ſatis probabile argumentum
ad hoc excuſiſſe iá editis Romæ qnq; libris Cornelii Taciti
nuper in Germania repertis ultra alios, qui uſq; ad hæc té-
pora fuerunt in uſu, ex quibus ſatis demonſtrari uidetur. Sti
pendium militibus antiquis tradi ſolitum a ſtipendio mili-
tari noſtri temporis non multum differre / quia uidetur na-
tura comparatum: ꝙ ex uſu / & neceſſitate mores effluxe-
rint. Et ideo nimirum ſi apud antiquos & noſtro æuo uſu re
ceptum ſit: & ex commodo ſoluentis: & recipientis conſti-
tutum: ut pediti aurei Terni ex noſtris menſtrui exhiberen-
tur. Quia ab expertis illius diſciplinæ uſu compertum fuit
militi illius ordinis hanc ſummam illo curriculo temporis
poſſe ſufficere: & equitibus: & reliquis plus ꝓ portione one
ris: & dignitatis in hoc tamen expreſſe noſtra militia ab an
tiqua differt / quia militibus noſtri temporis ſtipédium uni-
uerſum in pecunia numerata exſoluitur antiquis uero anno
na: & ueſtes arma: & equi / cæteraq; utenſilia ex publico tra-
debantur / quæ tamen ſtipendio imputabantur / niſi donari in
exhibitione exprimeretur / reliquum quod ſupererat ex ordi
nario ſtipendio: in pecunia exſoluebatur. Et ideo in pluribꝰ
locis legitur equitibus minus idoneis equos publicos adem
ptos: & armorum fideiuſſores receptos: & ꝙ annona: & ue-
ſtes ſtipendio non imputarentur in exhibitione aliquando
expreſſum Auctores citare de unaquaq; re longum eſſet de
annona Cornelius tacitus prope finem qntidecimi libri at-
teſtatur / cum ſcribit additum ſine precio frumentum / quo an
te ex modo annonæ utebantur de ueſtibus Plutarchus in ui-
ta C. Grachi ſcribens, ꝙ. G. lege tulit ꝙ ueſtes: quæ antea
ex publico tradebantur ſed ſtipendio imputabantur de cete
ro nó ĩputarẽt de armis: & aliis neceſſariis militiæ fides ſit

ex authoribus ſumptā fuiſſe. Et inſuper ultra ſtipendium ordinarium ex occaſione/ſeu uictoria nomine prædæ/ ſeu donatiui diuerſas ſummas pecuniarum militib⁹ exhibitas ſæpius fuiſſe conſtat:imo fere ſemper rebus anxiis:uel lætis pro cōſolatione uel præmio donatiui nomine ex uoluntate Ducis ſeu copia ſtipendium extraordinarium tradi ſolitum. Sed iam argumentis/ſi teſtibus non poterimus, demonſtrare conemur rem ſcitu digniſſimā: & quam perfecte intelligi multum uitæ:& hyſtoriæ intereſt: & a leuioribus incipiendum. Plutarchus in uitis Pompei: & Cæſaris annua mille talenta a ſenatu fuiſſe deputata Pōpeio pro ſtipēdio exercitus quē ſub legatis Afranio/& Petreio ſuis auſpiciis in Hiſpania alebat eandem ſummam in conditionibus pacis ſiue induciaꝝ Carthaginenſibus imperatam pro impenſa exercitus a Romanis Appianus in bello lybico ſcribit: & alibi hāc ſummā pro alimento exercitus ordinarii deputatam legitur: quæ computatione præmiſſa ſexcenta millia noſtrorum aureoꝝ conficit. Porro ex Vegetio:& hyſtoricis colligi poteſt ordinarium exercitū Romanis fuiſſe ex duabus legionibus: quæ aliquādo/& fere paſſim ſeculis poſterioribus ſingulæ ſexmillia peditum: & quingentos Equites in ſe habebant:ſi pro hoc numero militum impenſa mille tallentorum deputata fuit/non abſurda coniectura elici poteſt Antiquum a noſtro militari ſtipendio non multum differre cum duodecim millia peditum noſtro Æuo pro ſtipendio ſingulis tribuendo aureos ex noſtris tres menſtrua triginta ſex millia accipiēt: & cum mos fuerit Romanis Equiti triplex ſtipendiū præſtare mille Equites nouem millia/reliqua quinq; millia uſq; ad quinquaginta in ſalariis Centurionum tribunorum legatorum in conuehendis Machinis: & aliis extraordinariis

expenſis uериſimiliter conſumi potuerunt: qua computatio-
ne dici poteſt exercitum ordinarium etiam Romanis quin
quaginta millia noſtrorum aureorum ſingulo mēſe impen-
ſam habuiſſe/& anno integro ſexcētena millia/quæ ſūma ſic
diſtributa talentis mille ad alendum exercitum ordinariū
ſatis conuenit/ & a communi ſtipendio noſtri temporis nō
abhorret/non ignoro tamen exercitum Hiſpanum Pompei
duas legiones exceſſiſſe / Sed talem fuiſſe ordinarium hiſto
rici, & Vegetius ſcribunt/& dici poſſet hanc ſummam ordi
nariis copiis deputatam: Extraordinariis uero ex libidine
Pompei ſuper additis ex redditibus prouinciæ: ſeu aliis ex-
traordinariis ſtipendia fuiſſe perſoluta/& exemplum in Cæ
ſare legimus: Cui Bello Gallico duæ legiones fuerunt a Se
natu deputatæ/quas poſtea ex libidine: ſeu neceſſitate ad de
cem propria authoritate adauxit: uel hæc mille Talenta ꝓ
pecuniario ſtipendio reliquum pro ueſtiario: & annona ali
unde quæſitum/quia aliter impoſſibile fuiſſet tā exigua ſum
ma tam numeroſum exercitum aluiſſe/Et proſequendo/quæ
in hac materia obſeruaui pluribus in locis apud auctores le
gitur ternos aureos pro ſtipendio militibus traditos / ut in
Lampridio in uita Ælii Gabali prope finem/ ubi ſcribit mu
lieribus, quaſi millitibus ternos aureos dare iuſſit: Et in uita
Diadumeni in principio pro imperio ternos aureos; Et Ca
pitolinus in uita Albini in principio habebis facultatē dan-
di ſtipendii uſq; ad tres aureos/& cum in hac ſumma diuerſi
auctores conueniant/opinari poſſumus ſtipendium ordina-
rium fuiſſe trium aureorum illius ſeculi: qui ſinguli: ut in Se
ſtertio iam dixi, binas drachmas pendebant: et duos ex no-
ſtris repræſentabant: Sed maior difficultas occurrit an illi
tres aurei menſtrui: aut maiori interuallo ordinarie perſol-

tres aurei
p ſtipē=
antur;

ferentur. Suetonius in uita Domitiani Cap. de quibuſdam
conſtitutis p eum, Scribit. Addidit et quartũ ſtipẽdium mi-
liti aureos ternos: ex quibus uerbis argumentum ſatis pro-
babile ſummi poteſt ante Domitianum tria tantum ſtipen-
dia militibus tradi ſolita, ideſt quadrimenſtruata : et ſic di-
midium ſtipendii noſtri temporis/uidelicet aureos noſtros
decem/et octo / et Domitianum quartum addidiſſe ad iſtar
Gallici ſtipendii noſtri temporis: quod trimenſtruum apud
illos mos eſt perſolui / reliquum ad ſummam trigintaſex
annonæ ueſtibus/et aliis neceſſariis computatũ/Multa alia
argumenta de ſtipẽdiis, cum res eſſet in obſcuro, obſeruaue
ram: quæ ſcribere non curaui re iam ſatis meo iudicio diſcuſ
ſa auctoritate Cornelii Taciti in libro primo nuper reper-
to/ ubi mentionem facit de ſeditione militari in tranſitu al-
pium Carnicarum oborta Duce Bleſo. Ibi milites ſeditioſis
uocibus miſeram conditionem ſuam conquerẽtes quotidia
nis decem aſſibus. ſ. denario corpus: et animam ſeruitio ad-
dixiſſe Imperatori exprobrabant. ex quibus uerbis mihi ſa-
tis demonſtrari uidetur, quale fuerit ſtipendium/quod pedi
ti apud antiquos ordinarie perſolueretur: et obiter ſtipen-
dio noſtri temporis conuenire/quia ex hiis : quæ i Seſtertio
declarata fuerunt ſatis probatum fuit. x. aſſes denarium : et
triginta denarios antiquos trigītaſex Marcellos Venetos,
aureos uero tres noſtri temporis conficere/quæ ſumma mẽ-
ſtrua ordinaria, et communis/ſicut/et antiquis etiam noſtro
æuo fuit pro ſtipendio peditis. Equitibus uero Centurioni-
bus, Tribunus / Legatis / et reliquis in militia priuilegiatis
apud antiquos : et noſtris temporibus comparatione pedi-
tum pro portione oneris : et dignitatis conſtituta fuiſſe ſa
laria credi par eſt/et Hæc ſatis de Stipendio.

¶ Redditus / & Theſauros populorum : et regum tributa diuitiaſq; priuatas : et reliqua / quæ in Seſtertio propoſui operoſum: & prorſus inutile eſſet recenſere, ſiqs uelit quaſcunq; ſummas pecuniaꝝ, quæ penes authores antiquos leguntur computare cum declaratis iam pecuniis: et ponderibus id ſibi unuſquiſq; præſtare poſſit : et ad pecunias noſtri temporis referre: nonnullas tamen exquirere non inutile fore putaui: ut exemplo Computatio facilior: et comparatione diuitiarum antiqui ſeculi noſtri mendicitas detegatur Aſſes ratione, & exemplo in Seſtertio ſatis computati ſunt ſimiliter denariorum pondus: et ratio ſatis declarata: nec minus pondo Seſtertii: et talenta, ſed exempla adducamus. Liuius præcipue: et fere latini auctores in exprimẽdis pecuniis/Pondo indeclinabili utuntur. De eo locum unum Liuii mihi pro exemplo aſſumam libro. xxvi. Decadum ſcribit ex præda Carthaginis nouæ expugnatæ delata fuiſſe ad Imperatorem Scipionem decem, et octo millia/et trecenta pondo argẽti, Hæc ſumma ad noſtros nũmos relata ſumendo pondo pro mina centum : et octuaginta tria millia noſtrorum aureorum de Camera reddet: et ſic totidem libras Venetas groſſoꝝ/quot pondo, Hoc idem libro. xxvii. Scribit ex præda expugnati Tarenti relata octuaginta tria millia auri pondo Credo ſcribi debere centum octuaginta millia ex Plutarcho in uita Fabii/q tria millia talenta auri fuiſſe ſcribit : quæ pondo centum, & octuaginta millia reddunt. Ex qua centum: & octuaginta centena millia noſtrorum aureorum Signari potuiſſent addito Singulis Charato : quo minus noſtri pendent, hæc de pondo ſufficiant. Talẽta quibus in exprimendis magnis ſummis antiqui auctores maxime Græci uſi ſunt multiplicia fuiſſe in Seſtertio ſcripſi: Sed

atticum/quod magis commune fuit in exemplum aſſumam Plutarchus in uita Ariſtidis ſcribit. Athenienſes a ſociis an nua mille: & tercenta taléta exegiſſe/quæ ſūma ad pecunias noſtras relata ex iá Declaratis nouies centū millia noſtroꝝ aureorum conficit quicquid ultra ex propriis redditibus hē rent. ſ. Vectigalibus tributis metallis quibus tota ea regio tunc maxime ſcatebat, & quibus illa reſpub. tam numeroſas Claſſes: & exercitus maxime bello perſico: & Siculo cōſtru xit: & aluit/& profuſas in populum largitiones: & in ſacrifi ciis: & ſpectaculis pompas exhibuit non eſt propoſiti no- ſtri recenſere: ſed in mentione talētorum / quia (ut ſuperius dixi) his maxime antiqui in exprimendis magnis ſūmis ute bantur omiſſis Lidiæ/Egypti/perſiæ, & aliorum regum opu lentiſſimorum redditibus, Imperii ab Alexandro acquiſiti exemplum apponere uolui pro miraculo diuitiarum illius ſeculi argumento de redditu annuo Imperii Ro. in fine di- lato. Iuſtinus in Epitomatæ ſuo libro. xiii. ſcribit poſt obitū ipſius Alexandri in Theſauro reperta fuiſſe centum milia talentorum quæ ad noſtras pecunias relata: ſi attica fuerūt: quæ minima ſexagies/decies centena millia noſtrorum au- reorum conficient: & in annuo redditu tercenta millia talē torum/quæ noſtris computata ſummam triplicabunt: & cen cies octuagies decies centena millia aureorum noſtroꝝ re- præſentabūt: quæ quicquid auri/& argenti noſtro æuo toto orbe reperitur: ſummam ſine dubio excedit. Quo argumē- to deſinant iam nōnulli diuitias: & gloriam noſtri ſeculi ce lebrare cum hoc maxime exemplo: & aliis infra dicēdis: & q̄ adduci poſſent: mendicitas/& inopia noſtri detegat̄/ſi præ- das uolumus exquirere Plutarchus Arianus: & alii/qui geſta Alexandri ſcripſerunt, quadraginta millia talentoꝝ captis

Suſis ex Ærario Darii præter aliam precioſam ſuppellecti
lem ſuſcepiſſe:& præter ea/quæ Perſepoli:Tyro,Damaſco,
& in pluribus aliis locis percepiſſet,quæ ſumma intelligen
do/ut ſupra de Talentis Atticis ſexaginta librarum ad no-
ſtros relata uicies: & quater Decies centum millia aureoꝶ
noſtrorum efficient,ſi quinquaginta millia fuerunt:ut Aria
nus ſcribit/quinta pars addi poteſt: ſi de talentis Euboicis
ſeu Ægyptiis octuaginta minarum (ut credi par eſt.) Quæ
in illis regionibus erant in uſu pro portione ſumma multi-
plicabit:iam ſatis de Talentis: quia comparatione magnæ
ſummæ minimæ: & exemplo Atticorum Euboica: & Ægy-
ptia computari poterunt:quæ minas / ſeu pondo octuagin-
ta pendebant:ut Plinius atteſtatur libro.xxxiii.c.iii.de Eu-
boico alibi:& maxime in Liuio cõſtat.Ad res Romanas tã
dem accedamus quaꝶ magnitudo/ & gloria nos: qui ſumus
eiuſdem terræ Alumni maxime in admirationem conuerte
re,& excitare debet,qd potius miremur Theſauros/uel red
ditus? an profuſas impenſas publicas: uel priuatas? de his
omnibus mirabilia ſcribunt Auctores Illius ſeculi: & maxi-
me Plinius libro.xxxvi.c.xv.& alibi,quæ non eſt nũc noſtri
propoſiti recenſere/Si quis uelit legere poteſt: & ex præſu-
poſitis ad noſtras pecunias referre:nonnulla tamen adducã
pro exemplo Seſtertiorum:& alia quædam pauca, quæ ma
gnitudinem Romani Imperii demonſtrabũt.Quadringẽ-
tis Seſtertiis Equeſtrem cẽſum conſtitiſſe omnes auctores
conſentiunt:quæ ſumma fuerit noſtrarum pecuniarum uſqꝫ
nunc ignorauimus,nunc ex præſupoſitis conſtat decẽ milia
noſtrorum aureorum repræſentare de cenſu ſenatorio, qui
fuit primo teſte Suetonio in uita Auguſti cap. de eius libe-
ralitate ubi ẽt ſignificatio aduerbii duodecies demonſtra-

tur/uiginti millium,& poſtea triginta milliũ: & de aliis pri uatis diuitiis non placet ulterius diſerere / quia ſuperfluum uidetur. Diuitias Craſſi mihi pro exemplo Seſtertii aſſum- mam, quæ fuerũt Seſtertiorum uigintimillium teſte Plinio libro.xxxiii.cap.x. quæ ſumma noſtrorum aureorum efficit quinquies centum millia quam intelligo in annuo re..ditu: & non in capite/uel ſorte/cũ Plutarchus in eius uita Scribat iam decima ſuarum facultatũ Herculi conſecrata/& uniuer- ſo populo Ro. epulo exhibito : & ludis magnificentiſſimis & aliis ꝓfuſis expenſis, & largitionibus patrimonio exhau ſto eum tamen ſeptem millia/ & centum talenta poſſediſſe, quæ ſumma uſuris ſe miſſibus plus dimidio uiginti millium in anno redderent, uidelicet ducenties quinquagies quinq; mille. Et forte locus ĩ Plinio corrigi poſſet ĩ decẽ millia ut redditus ſorti ĩ Plutarcho poſitæ ꝓpius accederet, uel ſors in Plutarcho duplicanda accedit argumẽtũ : ꝙ ea decẽ: ſeu uiginti millia Seſtertium in annuo redditu intelligi debeãt & non in ſorte. Quia idem Plinius loco ſuperius adducto ſcribit Craſſum dicere conſueuiſſe non eſſe diuitem: qui le gionẽ annuo redditu tueri non poſſet. Legio.n. ſeptẽ mil- lium talentorum impenſam non requireret.xx. uero milliũ uel paulo minus nutrire poſſet/ut ex præſuppoſitis de ſtipen dio demonſtraui. De impẽſis ædificiorum urbis Romæ Pli nius: ut Suetonium: & alios authores ommittã libro.xxxvi. cap.xv. refert orbẽ terraꝝ non ſolum armis Romanis, Sed etiam ædificiis: & operibus mirabilibus ſuperatum/Theſau ri: & opes publicæ Romanoꝝ ex magnitudine ĩperii/ & tot opulentiſſimis gentibus, & regnis. uidelicet: Macedoniæ: Aſiæ: Cypri: Egypti/Cyrenarum: & aliis deuictis: & expilla tis coniectari poſſunt/ & uere dici poteſt quicquid auri argẽ

ti/aut precioſæ materiæ in toto orbe fuerit in unam urbem defluxiſſe: ex quibus multa ex auctoribus antiquis exempla adducere poſſem: ſed Plinius: ad hoc/& in plurib' aliis mihi ſufficiat libro. xxxiii. Sæpius adducto cap. primo: & tertio ſcribit ingétes/uel potius mirabiles auri/& argéti cógeries diuerſis temporib' in ærarium populi Romani delatas: Ex quibus unum uel duo exempla referam, ut obiter locus in il la parte (ut opinor) corruptus corrigat/reliqua in eo/ & Plu tarcho/Liuio/& aliis auctorib' (ſiquis uelit) legat, & ex præ ſuppoſitis ad noſtras pecunias referat, uerba Plinii/ ut íferius in libris ípreſſis legunt auri in ærario populi Ro. fuere ſex to Iulio, Aurelio Coſs. ſeptem annis ante punicum bellum tertium pondo. Dcc. xxv. & reliqua quæ ſequuntur: quæ ſi in telligantur pro ut legitur in impreſſis male cohærét: & non reſpondent miraculo/quod Plinius ad oſtentationem Ro mana potentiæ poſteris tradere intendit in libro Scripto: ut infra legitur auri pondo. Dcc. x. argenti pondo nonagin ta duo millia: et í numerato. lll. lxxxv. M. &. cccc. quæ ſum ma ad noſtras pecunias relata computando pondo auri cẽ tum ex noſtris aureis argenti decem/et pro Seſtertiis uigin tiquinq; quaterdecies centum: et ſexcéta quinquagena qui namilia noſtrorum aureorum/uel alio modo Quadragena ſena centena: & quinquagena quinamilia: Si error non eſt in Calculo. Reliqua quæ ſequuntur/quia nec in libro ſcripto nec in impreſſis ſatis mihi conuenire uidentur computare non curaui: nec qd auri: aut argenti in ærario fuerit ſexto Iu lio: Et Lutio Mauro Coſs. aut Cæſar Ciuili bello ex eo expi lauerit: aut Scipiones Syla/Marcus Lucullus: & deniq; Pom peius: et Cæſar de uictis gétibus in Triumphis detulerint, & Cato ſua illa togata expeditione ex Cypro: aut Paulus

Emilius ex deuicta Macedonia Deuexerint:qui in ærarium
ex ea auri pondo tribus millibus teſte Plinio:qui cum Plu-
tarcho non bene in hoc conuenit delatis populum Roma-
num tributo liberauit quiſq; ſibi legat:& computet: Sed in
mentione pecuniæ nomen tributi me impulit/ut exquirerē
rem ſcitu digniſſimam:et a nemine authorum:quod ſciā be
ne traditam/quid in reddito populus Romanus habuerit tē
pore quo maxime uiguit: et potentior fuit: niſi quis uelit
Plutarchum in uita Pompei adducere:qui non in merito ſo
litus ſit prædicare ſe Aſiam ultimam prouinciarum accepiſ
ſe:et mediā ſua uictoria præſtitiſſe:et redditus populi Ro.
ex quinquagies decies centenis millibꝰ/ut uerbis Plutarchi
utar pro ut in libro conuerſo:et impreſſo legitur ad octua-
gies decies centena millia auxit quam tamen ſummam ſiqs
uelit computare: et de Seſtertiis argenteis intelligere om
ne miraculum:et rationabilem copiā excederet ſi de æreis;
& ſic minoribus ad ueriſimilē non accederet:et ſi illa decies
per centena millia multiplicentur:ut multotiens reperitur,
Adeo ꝙ nihil certi:aut ueriſimilis ex uerbis Plutarchi im-
preſſi poſſit omnino obſeruari:ſed ex libro Græco: qui nup
ad manus noſtras peruenit fortaſſe emendatiori q̄ ille: qui
olim in latinum fuit conuerſus:uel melius interpetrato uni
co uerbo mutato ſatis conſtat: Quid illo ſeculo.ſ.Trium-
phante Pompeio populus Ro. in annuo reddito habuerit
(ut inferius adducam) Quid uero ſeculis poſterioribus ma-
xime ætate Plinii cum adhuc apud auctores exquiſitæ: uel
ex profeſſo non inuenerim per argumenta exquirere conue
nit:Quibus ſi credere uolumus Plinius eruditionis magi-
ſter:& ſine quo ſi uerum fateri uolumus iam facta librorum
antiquorum iactura nihil ſciremus:non abſurde,Id meo iu-

dicio præſtabit ſi duo eius loci conferantur: & bene obſer‑ uentur: & computentur: ſed prius uerba Plutarchi adducam cuius codex in eo: quod in impreſſo latine legitur centena millia/illa millia in myriades corrigi debent: & numerus ad drachmas referri: & id in Græco expreſſum eſt: ut dicat uni uerſa Ro. urbis uectigallia ante illud bellũ fuiſſe quinqua‑ gies decies cẽtenas myriadas drachmarum: & ad octuagies quinquies decies centenas auctas, Et ſenſus qui aliter nullo modo elici poteſt rectiſſime procedet. ſ. Pompeium ſibi ar rogaſſe: ꝙ redditus annuos Po. Ro. qui ante ipſum qnqua‑ gies decies centenas myriades drachmaꝝ præſtiterant ſua uictoria ad octuagies quinquies centenas auxiſſet: Quæ ſũ ma: ad noſtras pecunias relata ex hiis: quæ in Seſtertio dixi mus intelligi debet: ut quæ ante Pompeiũ quinquagies de‑ cies centena millia noſtrorum aureorum fuerant ad octua‑ gies quinquies centena millia aucta fuiſſe: uel aliter/quæ qn quagies millena millia fuerant octuagies quinquies effecta cum ex hiis: quæ in Seſtertio diximus Aurum Agento decu plo computetur: & ſic myrias. i. decem millia drachmaꝝ ar genti mille ex noſtris aureis: q̃ ſunt pondere drachmæ con‑ ficient. ſ. quot myriades drachmarum argenti tot millia no ſtrorum aureorum intelligantur: uel aliquid plus: uel minus pro ut illis diebus aurum argento conueniebat, Et ex hiis ſa tis redditus annui Po. Ro. Triumphãte Pompeio intelligi poſſunt. Quid autem habuerit ſeculis poſterioribus: quibus ditior fuerit reſpublica iam ad Monarchiam redacta maxi me circa tẽpora Plinii ex eo conabor oſtendere duob⁹ eius locis collatis: ut ſuperius dixi libro. xiii. ca. xviii. De felicita te Arabiæ ſcribit Indiam/ Seres: & Arabiam uidelicet nego ciationes: quæ ex illis regionib⁹ in noſtrũ orbẽ deueherẽt:

adimere Imperio Ro. Annua milies centena millia Seſter-
tiorum:& intelligo de Æreis:& ſic minoribus: qui ut in Se
ſtertio dixi quatuor denarium conficiũt: & ſic erunt millies
uigena quina millia denariorum:uel Clarius Denarii ducẽ
ties quinquagies centũ millia:quæ ſumma ad noſtras pecu
nias relata ex præſupoſitis:ut decem denarii aureum ex no
ſtris referant aureorum noſtrorum bis decies: & quinquies
centena millia:Et hanc ſummã ſcribit Plinius Indiã:Seres:
& Arabiam Imperio Ro. quotannis ademiſſe Alio in loco:
uidelicet libro ſexto capite.xxiii.Scribit Indiam ſingulis an
nis quingenteſimam exhaurire Romani imperii: & cum de
India ſcribat intelligo de tota illa negociatione orientali
de qua libro.xiii.mentionem facit:quia ibidem manſiones
& itinera non ſolum ad Indiam : ex qua etiã merces Sericæ
deuehebantur:ſed etiam ad Arabiam pertinentia deſcribit/
ex quibus credi par eſt Plinium de tota illa negociatione in
tellexiſſe.ſ.Serica:& Arabica:quæ fere uniuerſa coptũ op-
pidum Ægypti a mari rubro Camelis deuehebatur: & ſi qn
quagies multiplicetur ſumma poſita libro.xiii.ca.xviiii. Vi
delicet bis decies:& qnquies cẽtena millia/ Ad cẽtena uige
na quina centena millia noſtrorum aureorum aſſendẽt: uel
alio modo cencies uigecies quinquies decies cẽtum millia:
& totidem millena millia noſtrorum aureorum. Illa ſumma
poſita libro.xiii.quinquagies multiplicata efficiet:Et tan-
tum habuiſſe in annuo reddita populum Romanũ ſumpto.
Ex hiis duobus locis Plinii collatis ſatis probabili argumen
to nõ abſurde opinor:immo opinionẽ ꝓfiteor: nec miracu
lum:aut incredibile uidebitur : Siquis uectigalia : metalla:
Tributa:et alios urbanos:& ꝓuinciales illius Imperii red-
ditus animaduertat : quos quaſi ad calculum huius : & for-

taſſe maioris ſummæ inueniet: ſi exacte: & particulariter quid quæq; prouincia ſolita ſit:& potuerit illo ſeculo exhibere complectatur animo: Cum ex hiſpania ſola ultra alios uberrimos prouentus mirabilis:& pene incredibilis auri argenti atq; aliorum metallorum copia proueniret cuius tres tantum regiones Plinius tradit libro.xxxiii. cap.iiii.uicena millia auri pondo ſingulis annis Po.Ro.præſtitiſſe,qd turdetania,Bethica,Cantabria:& Celtiberia:& aliæ quid hæ, & reliquæ argenti:quas omnes argenti: & omnium metallorum fertiliſſimas fuiſſe ipſe atteſtatur: Et idem confirmat Strabo in deſcriptione eiuſdē prouinciæ ſcribens apud Carthaginem nouam ex breuiſſimo terræ ſpatio ſtadiorum.cccc.id ē.ex quinquaginta millib⁹ paſſuum Po.Ro. in dies uiginti quinq; millia drachmarū: quæ ſumma ex noſtris aureis duo millia: & quingentos conficiunt redditum habuiſſe: Et ut etiam Plinius bonorum omnium:& præcipue auri:& aliorum metallorum fertiliſſimam prædicat. Idem multi alii auctores atteſtantur. Ex quibus fortaſſe non temerarie proferri poſſet Po.Ro.ex ſola hiſpania tunc maiores redditus percepiſſe,q̄ uniuerſæ Europæ prouinciæ ſuis Principibus nunc exhibeant.Sed qd galliæ metallis:& cæteris bonis fortaſſe non inferiores quid Italia. Tunc florētiſſima. quid ipſa Roma totius orbis Emporium,& domina quantū ſibi ipſi præſtitiſſe credi par eſt,quid Illyricum uniuerſum auri: & argēti fertiliſſimum cuius unam tantum partem breuiſſimo ſpatio in Dalmatia Plinius loco ſuperius adducto refert qnquagenas libras auri ſingulis dieb⁹ effudiſſe, quid prouinciæ illi cōtiguæ:& eiuſdē naturæ(ut Britaniā & Germanias omittam quibus illis ſeculis argenti: & auri metalla nundum cupido aut ingenium fuerat ſcrutari)Epirrum Macedoniam

Pãnonias/Meſſias/Traciã?Quid tot Græcie regiones qui⸗ b⁹/ & ſi multũ prioris fortunæ:tũc deeſſet. Tñ illius non cõ temnendam partem adhuc ſeruabant?Quid magna Cher ſoneſſos a quibuſdam Aſia minor appellata/ex qua/nec inte gra:& iam per Mytridatem exhauſta Silla una indictione uiginti millia talentorũ exigere non dubitauit? Quid extra illam pontice regiones ex quibus uelus aureum? Quid aliæ ultra taurum ditiſſime Syria:& aliæ circa illam a Romanis tũc poſſeſſe?Quid ægyptus/Cyrenæ:Lybia:Numidia: Mau ritania?Quid tot ſparſe mari nr̃o inſulæ feliciſſimæ.Qua rũ omnium/& aliarum continentis regionum: tunc Roma⸗ no imperio ſubiectaꝝ/ ſiquis diuitias/potẽtiam / & redditus per auctores relatos complectat᷑ animo non profecto mi rabitur de his quos ex Plinio computando excuſſi:ſed maio res fuiſſe credet:Et paulo minus ex aliis auctoribus illius ſe culi calculo confirmabit:Si argumentis ex Plinio adductis minus fidei præſtiterit:Quod aliquando exquirere cogita ui/& fortaſſe non abſurde ꝑfeciſſem Perſcrutãdo : qd quæq̃ regio ſeu Reges/ tunc uel paulo ante in redditu habuiſſent; niſi ambicioſum:& prorſus inutile uiſum fuiſſet ex diuerſis auctoribus:& multiplicibus locis coniectura, & argumen⸗ tis exquirere:quod ex duobus quaſi eiuſdem ſeculi luculen⸗ tiſſimis auctoribus ſatis:& aperte conſequi poſſem : quoꝝ auctoritates ſibi inuicem maxime fidem arrogent, cum ea quæ ex Plinio adduxi:non uulgare teſtimonium afferãt,his quæ Plutarchus in loco ſuperius adducto atteſtatur Populũ Rom. Triumphante Pompeio octuagintaquinq; myriadas drachmaꝝ: Et ſic octuagintaquinq̃ millena millia noſtro⸗ rum aureorum in annuo redditu percepiſſe: Et hæc illa con firmant:quæ ex Plinio adducta fuerunt tot ꝓuinciis poſtea

Imperio additis: & ex deuictis ante Pompeium uſq; ad tempora Plinii pacatis. Et ad uberiores prouentus (ut credi par eſt) productis. Illa octuaginta millena millia ad centum: & uigintiquinq; millena millia acreuiſſe: quod facile diſquirere poteſt: Si quis poſtea aquiſitas: & pacatas prouincias recenſere uelit, Et quales fuerint, conſiderare: Sed cum iam ſatis pecuniæ declaratæ: & computatæ fuerint: & obiter alia multa quibus expenduntur: ut impenſæ: & antiquorum mores nobis innoteſcant: res poſcere uidetur. Vt melius cognoſcantur, menſuras ſeminum liquoꝝ: Et agrorum his addere: quibus uita conſtat: Et potiſſimum ad eoꝝ uſum pecunias inuentas fuiſſe credendum ſit: Cum reliquæ merces permutando non ſemper Vſibus uitæ conuenirent: Et ideo ex uſu, & cómodo mortalium metalla, & ex his pecunias inuentas Credi par eſt: Quæ omnibus comertiis: & maxime his: quæ uictui neceſſaria forent ſemper eſſent opportuna: & ſic uniuerſa antiquorum contractatio cognoſcatur: quas mihi uenia ſit, ſi q̄ breuiſſime/ & feſtinata Cura percurram/q; ingeniolum meum promptiſſimum ad referendũ qualiacunq; ſtudio aſſecutũ ſit negotia urgentiſſima impediant: & alio compellant: Ideoq; mihi ſatis erit menſuras antiquorum frequentiores excutere: & obiter noſtris conferre. Et ita breui elogio declarare: ut omnibus quibus erit Curæ ex his facili diſquiſitione reliquæ minus frequentes poſſint innoteſcere menſuræ igitur liquoꝝ, ut ab his initium Capiam: quæ frequentiores: & ſtabiliores apud antiquos fuerunt: quia humida pondere inter ſe parum differũt cum in eo ſicca: & præcipue ſemina: quibus uita conſtat: genere: & ſpecie raro conueniãt: ut Triticũ a milio: & utrũq; inter ſe: Et ideo eorum menſuræ non facile pondere deprẽ

hendi

hendi poſſunt:omiſſis igitur his: quæ tantum ad medicinæ
uſum repertæ ſūt:ut Cyatho:Myxtro:Cocleari.Et reliquis
ſimilibus frequentiores ad uſum uitæ fuerunt hemina ſiue
cotila Seſtarius: congius,urna/amphora/ Culeus / quo nulla
liquorum menſura maior fuit apud antiquos:heminæ duæ:
Sextarium, ſex Sextarii congium quatuor congii urnam:
Duæ urnæ amphorā uiginti amphoræ culeum conficiunt:
harum ratio ex auctoribus inferius demonſtrabitur:Et pri-
mum ex auctoritate auctoris illius in uolumine Priſciani in
ſerti ſine Titulo : qui carmine proſequutus eſt pondera : &
menſuras antiquas/ quem Rhemmium Fauinum appellari,
ſcriptum reperi:ex cuius computatione hæc omnia ſummi
poſſunt:& ex aliis auctoribus particulariter comprobabun
tur:ꝙ urnæ quadraginta:& amphoræ uiginti culeum confi
ciant Clarum eſt:De urnis Columella libro quarto cap.iii.
prope finē de amphoris Plinius libro quartodecimo.ca.ix.
demonſtrat.Scribens ſeptenos culeos centenas quadrige-
nas amphoras conficere:Seſtarii ; :& cōgii ; quomodo in-
uicem ſe habeant demonſtrat̃ auctoritate Catonis ca.lvii.
dum ſcribit menſe ſexto:& reliquis operarium bibere iuſtū
eſſe uini Seſtarium idq; referre in menſe congios quinq; di
cit:qui Sexies multiplicati Seſtarios triginta cōficiunt.Et
ſic ſex Seſtarii congium ſequens cōputatio non ꝓprie : ſed
ꝓpe cōuenit.Cū ſcribit in mēſe.x.xi.in dies heminas.iii.in
menſe amphoram cum amphora Seſtarios quadraginta
octo:& ſic heminas nonaginta ſex conficiat:& computatio
nonaginta tātum demonſtret:ſuperior item non conuenit/
& codex deprauatus eſt. Legitur.n.in libro meo impreſſu-
ræ antiquæ loram bibant menſes.iii.menſe.iiii.heminas:&
reliqua.Scribi debet loram bibant primos duos menſes ter

tio : & quarto heminam : ut numerus menſium duodecim, & ſic anni reperiatur:& a primis:& non a tertio: & quarto computatio initium capiat:Sed nec computatio conuenit: cum triginta heminæ:uidelicet ſeſtarii quindecim duos tã tum:& dimidium:& non tres congios conficiant: & ſic aut error in codice:aut meus eſt : aut de minimo non Curauit. heminam eſſe dimidiũ Seſtarii. Gellius libro.iii.cap. quar todecimo teſtatur/liquorum.Itaq; menſuris / ita declaratis: ut quid inuicem capiant : & capiantur ſatis intelligi poſſit, earum pondera(quibus præcipue deprehendi)& ad noſtras referri poſſunt dicenda ſunt:& a minore: ex iam dictis ini- tium capiam:hemina pẽdet uncias decem. Seſtarius uigin ti/hoc eſt libram:& bes congius libras decem, urna quadra ginta:Amphora octuaginta:Culeus mille : & ſexcentas li- bras pendet:hæc ex diſpoſitione iam dicta menſurarum : & ex multis auctoribus:& maxime ex Fauino ſupradicto col- ligi poſſunt : & de amphora : & Seſtario ſextus Pompeius atteſtatur.Et ex pulcherrima pliniana computatione pau- cis cognita libro quartodecimo cap.iiii.Scribendo de uino opimiano colligitur:& obiter uſuræ ſemiſſium comprehen dunt:quas noſtris ſeculis diu non bene cognitas mihi olim applaudebam,uel ſolum,uel inter paucos intellexiſſe : po- ſtea longo interuallo Hermolaum inter noſtræ ætatis lite- rarum aſſertores eminentiſſimum in prima editione plinianæ caſtigationis ignoraſſe. In ſecunda non ſuo fortaſſe inuen to:ſed ex alicuius relatione ex eo cognouiſſe/ animaduertis quia locũ Columellæ corruptum adduxit.Ex quo nec com- putatio:nec uſuræ ſemiſſium ſubduci poſſunt : & excuſatio nem ſui codicis corrupti ipſemet excludit:profitendo in fi- ne operis nihil mendoſum in eo reperiri poſſe:ſed fortaſſe

ex eo uitium fuit: ꝙ ad ſummam Seſtertiorum/ex qua uſuræ non ad principium/ex quo ſumma ſubducitur aduertit. Vi delicet ad modum/ſeu Numerum iugerum: quæ ſeptem: & non octo: ut in codice corrupto legitur/poni debẽt: ut com putatio Seſtertiorum: et ex ea uſuræ ſemiſſium recte, et ſine uitio ſubduci poſſint: quas ex occaſione menſurarum/ et Se ſtertioꝝ hoc loco declarare libuit, ut uno contextu duæ pul cherrimæ/et utiliſſimæ Plinii/et Columellæ computationes et obiter Amphora: et urna diſcutiãtur / et Codex Columel læ corruptus corrigatur. Vſuræ Igitur ſemiſſium non ſemis ſortis. ſ. ex cẽtum quinquaginta: ut diu inſcite creditum: ſed ſex pro centum reddunt / Exempli gratia / ut qui centum de derit annua ſex pro uſuris Semiſſibus recipiat. Si mille ſexa ginta/et ſic ex quacunqꝫ ſorte ſex pro centum annua referat, quæ adeo ciuiles, et modice/ut Plinii uerbis utar/exiſtimatæ ſunt, ut etiam noſtris ſæculis/non pro odioſa decoctura/ ſed quaſi pro beneficio receptæ ſint, et ſi loco precii ſit res, quæ fructum reddat / iam quaſi etiam a noſtra religione tole rantur: et ex eo Semiſſes dictæ ſunt: ꝙ ſemis cuiuſcunque pecuniæ: cuius erit ſors quolibet menſe reddat. Quæ ſi integram pecuniam quolibet menſe præſtaret / duodecim annua refferet pro centum: Exempli gratia: ut etiam he betioribus pateat: qui centum aureos dedit. Dimidia tum aureum quolibet menſe accipiet: et ſic in anno ſex integros, et ita de qualibet ſumma: et ſpecie pecunia rum: Et inde uſuræ ſemiſſium dictæ ſunt: ꝙ ſemis quolibet menſe pro centum pecuniæ traditæ reddant, quæ diu la tuerunt, quia ratio ignorabatur: Et adhuc credo laterent: niſi Columellæ computatio libro quarto capi. tertio eas

demonſtraſſet, Et alia Plinii quæ amphoram oſtendit libro
quarto cap.iiii. Quos declarare conſtitui: Et ut melius in-
telligantur Seſtertios in pecunias noſtras conuertam. Co-
lumella Igitur loco ſuperius adducto: Qui cupidiores etiã
qui dumtaxat utile reſpiciunt ad honeſtiſſimam, & pul-
cherrimam agriculturæ artem excolendam etiam ſpe lucri
alliciendos cogitauit: non tantum uerbis laudando: & ſua-
dendo: quod & alii auctores: ſed re ipſa Calculo appoſito:
& ratione ſubducta omni fœnore: & omnium aliarum ar-
tium maxime Cultura uinearum Quæſtuoſiſſimam demon
ſtrare uoluit: Et ut Clarius id præſtet ponit quempiã emiſ-
ſe fundum ſeptem iugerum: & non octo: ut corrupte in im-
preſſis legitur/ & in hoc Hermolaum erraſſe dixi: Quia ſi
octo iugera ponas/ & pro ſingulis ſingula millia Seſtertio-
rum expenſa computatio non procedet ad ſummam: uideli
cet ad uiginti octo millia ſi ſeptem ex amuſſim conuenit.
Ideo legas iugera ſeptem: & pro eis ſeptem millia Seſter-
tiorum nũmorum expenſa: quæ ſumma ad noſtras pecunias
relata facit ex nr̃is aureis de Camera (ut in Seſtertio dixi,
uidelicet librarum ſex / uel Solidorum Venetorum centum
& uiginti) centum ſeptuaginta quinq; . Item uinitorem eſſe
emptum Seſtertiis nummis octo millibus ex noſtris aureis
ducentis. Item uiuiradices: & pedamenta: & alia neceſſaria
ad uineam conſtituendam duo millia pro quoq; iugero: &
ſic pro ſeptem quatuordecim millia Seſtertiorũ ex noſtris
aureis tercenta: & quinquaginta hoc caput eſt uiginti no-
uem millia Seſtertiorum nummorũ ex noſtris aurei ſeptin-
genti: & uiginti quinq; huius ſummæ uſuras Semiſſium ui-
delicet. Sex pro centum quolibet anno pro duobus primis:
quibus uineæ domino fructum non reddiderunt: & ſic caput

illo

illo ſpatio mortuum extitit: ponit tria millia quadringen-
tos: & octuoginta Sextertios nummos domino decoxiſſe
ex noſtris aureis octuaginta ſeptem additis uſuris ſorti ca-
put fit. Seſtertiorum triginta duorum millium quadringen
torum: & octuoginta noſtrorum aureorum octingentorum
& duodecim. Huius etiam Summæ uſuras Semiſſium ſubdu
cit modo iam dicto: quas ponit eſſe Seſtertios mille non-
gentos: & quinquaginta/ut Calculus in numero rotũdo prõ
cedat: tamen ſi recte computentur Seſtertius deerit: & ſic
ex nſis aureos quadraginta octo: & dodrans alterius: ideſt
ex quatuor aurei partibus tres: & ſic Marcelli Veneti nouẽ.
Cum igit Columella in hac computatione bis ex ſorte uſu-
ras Semiſſium ſubducat: Et utroq; calculo ex ſorte propoſi
ta ſummæ vſurarum ſubductæ ſex pro centum excipere re-
periãtur, nulli dubium poteſt eſſe: quin huiuſmodi uſuræ ſex
pro centum ex annua ſorte percipiant: Et ulterius procedẽ
do: quod propoſuerat confirmat ſeptem iugera pretio: &
impenſa ſuperius adducta comparata minimo redditu ſin-
gula ſingulos culeos uini refundere: qui uiliſſima annonã
tercentis Seſtertiis nummis. ſ. aureis noſtris ſeptem: & ſe-
mis ſinguli diſtrahantur: & ſic ſeptem culei duobus millib⁹
& Seſtertiis centum. ſ. aureis noſtris quinquaginta duo-
bus cum dimidio: & ſic omnino adhuc excedunt uſuras ſor-
tis prædii comparati/quæ fuit Seſtertiorum nummoꝝ mille
nongentorum: & quinquaginta: & ſic aureorum noſtrorum
quadraginta octo/& dodrantis aurei. Sed exſtirpandam ui-
neam ſcribit cuius ſingula iugera ad minus tres/ſeu plures
culeos non reddant, & aliquando octo: ut Varro/Plinius/et
ipſemet Columella alio loco atteſtantur. Et ſic Culturam
uinearum ex uino/et plantis non ſolum modici fœnoris/ſed

caiuſcunq; quæſtuoſiſſimæ mercaturæ redditus excedere: & honeſtiſſimo, & quietiſſimo fructu eam exercentes diteſcere demonſtrat: & obiter declarat Culeum quadraginta urnarum eſſe capacem. Hoc idem de uſuris: & amphora confirmat Plinius loco ſuperius adducto pulcherrima computatione docens: quid manceps pertinax nimia ſuæ mercis retentione amittere poſſit: Conſtituit.n.amphoram uini centenis nummis Seſtertiis: ideſt aureis noſtris duobus cum dimidio fuiſſe emptam Opimio conſule ſeruatumq; uinum: ut uetuſtate pretioſius fieret centum: & ſexaginta annis uſq; in tempora Cai: Cæſaris Germanici filii: & quarti in ordine principum Romanorum: & ut auariciam pariter/& ſtulticiam mancipis taxaret/ſcribit emptorem non minus lucri, & certioris ex precio uini ſeruati ꝑ tot annos uſuris Semiſſibus: quæ ciuiles: & minime odioſæ ſunt percipere potuiſſe ꝙ ipſius uini tam longo curriculo temporis ſeruati: & mille periculis: & iacturis expoſiti: cuius onciæ/ quæ ſunt nongentæ: et ſexaginta pares eſſent Seſtertiis/qui cétum/et ſexaginta annorum ſpatio uſuris ſemiſſibus contrahi potuiſſent: et ſi alr̄ ſenſiſſe Pliniū: & adhuc maiori ſtulticia mancipem taxare uoluiſſe opiner computando ſingulas uncias illius uini per tot annos ſeruati pretium totius amphoræ æquaſſe: uel potius ſuperaſſe. Si uſuræ ſorti quotannis multiplicádo addantur: et ex is uſuræ adhuc ſubducan̄. Liqdoꝝ méſuris ita declaratis/ut quid unaquæq; ipſarum pondere: aut capacitate ab altera differat intelligi poſſit nunc ſiccorum/ut frumẽti/et aliorum ſeminum quibus alimur/et uita conſtat, et aliarum rerum: quæ non fluida: aut fluxa in commertio: et uſu apud antiquos fuerunt menſuræ dicendæ ſunt: quas admodum paucas, et aliquádo liquidoꝝ/ut Seſtariis ad ſicca uſos

fuiſſe reperio:quod etiam temporibus noſtris euenire uide
mus/ut quæq; ciuitas una / aut altera menſura ad ſicca conté
ta ſit:quas multiplicãdo / aut diminuẽdo uſq; ad quartarios
ſuas res diſtrahere,& cõmercari cõſueuerit.ita & antiq græ
ci medimnis/latini modiis in cõmertiis fere paſſim uſi ſunt.
modii ſex medimnũ conficiunt:Seſtarii ſexdecim modium.
Seſtarios pono:quia & his ſicca,& humida metiri conſueue
rũt.hoꝝ ſinguloꝝ pondus ſupiꝰ ſcripſi fuiſſe libræ/ & beſſis:
ideſt vnciaꝝ uiginti.modii pondus ex computatiõe ſeſtarii,
& amphoræ ſuperius adducta fuit libraꝝ uiginti ſex : & un-
ciarum octo medimnum libraꝝ cẽtũ/& ſexaginta.nã Fauini
Carmine de ponderibꝰ ſuperius adducto demonſtratˀ ſeſta-
rios ſexdecim modium,modios tres amphoram , binas am
phoras medimnũ conficere.cuiꝰ auctoritatẽ ob id maxime
ſequor:quod eſt antiqui nominis,& in humidoꝝ menſuris,
quæ ſcripſit aliis auctoribus comprobantˀ.accedit etiam ꝙ
pondera oĩum iã dictaꝝ menſurarum prout poſita ſunt cal-
culo ad inuicẽ conueniũt. ꝙ medimnus ſex modios in ſe ha
beat ex pluribus auctoribus colligi poteſt : ſed Cicero mihi
ſufficiat in uerrina quarta:in qua pluribus locis computãdo
demonſtrat modiũ eſſe ſextã partẽ medimni. nec ignoro in
uita Pomponii attici legi fuiſſe ſeptimã.ſed ibi locũ eẽ cor-
ruptũ auctoritate alioꝝ conuincitur.de pondere uero quod
ſuperius dixi fuiſſe librarum centum & ſexaginta/aliquantu
lum hæſito/ quia apud Pauſaniam legitur fuiſſe niſi centum
& octo: tamen primæ opinioni magis aſſentio : quia cæte-
ris ponderibus magis conuenit.De pondere modii difficile
puto poſſe affirmari : cum ea/quæ metiendo capiat/ut triti-
cum/legumina/& alia huiuſcemodi ſicca,non ſolum genere,
ſed etiam ſpecie inter ſe,bonitate,aut natione diuerſiſſimi

ſint ponderis ꝙ in humidis non ſic euenit. quæ non multum pondere differũt: ut uinum/& aqua / & huiuſcemodi dilutiora/craſſiora uero: ut mel / & oleum ſpecie inter ſe parum uel nihil/genere non multum: & quaſi certa menſura : quia mel a melle/& oleum ab oleo pondere parum differt. Illudq; ab iſto. Et quicqd eſt quaſi certa menſura differt : ſed in hoc id quod ratio ſuadet auctoritate Plinii uidet᷑ comprobari mẽſuras liquidorum quaſi certo pondere fuiſſe : ſiccoꝶ fere uario: quia in illis nihil uacui: & fere eadem natura: in his multum uacui: & diuerſiſſimæ ſpecies / & ideo ſi ſeſtario aut modio liquida metiamur ſua pondera reperientur habere : & uniformia. Si uero ſicca: ratione iã dicta diuerſiſſima: quod auctoritate comprobat᷑ Plinii lib. octauo cap. vii. ſcribit. n. modium tritici gallici non excedere uicenas libras: & aliarum prouinciarum parum ultra / & tamẽ ſi modiuꝫ pondere liquidi metia^mur^ rõne amphoræ/& ſeſtarii/hoc eſt : ut amphora tres modios capiat / & ipſe ſeſtarios ſedecim utraq; ratione erit pondere ſtabili, et non uariato bonitate / aut natione, ut in ſiccis librarum. xxvi. & unciarum octo. idem uidet᷑ comprobari de ſeſtario cap. nono & decimo, & ſequẽtibus. Ex his non abſurde colligitur antiquos humida pondere fere certo/ſicca uero uario/uel ſola capacitate metiri in uſu habuiſſe. & exemplum ſumi poteſt de modio & ſeſtario / ꝙ in humidis haberent pondus conſtitutũ: in ſiccis ſola capacitate cenſerent᷑. Idq; experiendo deprehendi uaſis ad menſuram antiquoꝶ fabricatis: quoꝶ contenta ſicca, & humida pondere multum differre cognoui. uidetur tamen Plinius eodem cap. maioris menſuræ modium feciſſe : cum ſcribit ſexaginta pondo panis e modio refferri, & reliqua. ſed aut locus eſt corruptus, aut aliter debet intelligi, & illud idem

dici poteſt in capite decimo, cum ſcribit centum & uiginti duos panes e modio ſimilaginis iuſtum eſſe confici, quia aut panes erant exigui, aut numerus eſt corruptus: quia modius antiquus tot panes formæ, aut magnitudinis noſtri temporis referre non poſſet: Et ex his quæ ſequuntur colligi poteſt. Cum ſcribit ex tribus ſeſtariis madidis pultis modium reduci: quia eadem proportione poſſet ex modio qui eſſet uigintiquinq; librarum / uel circa ſexaginta libras panis refferri. Idemq; exiſtimari debet ſi alibi aliquando maioris menſuræ modium uideatur innuere, cum ipſemet Plinius menſuram ſuperius poſitam non exceſſiſſe pluribus in locis demonſtret, & maxime eodem capite ſeptimo ſuperius adducto comparãdo triticum ordeo / quod dicit non exceſſiſſe libras quindecim, & fabam uiginti duas, & innuit triticum non multum excedere. Item infra cum ſcribit e modio ſiliginis triginta pondo panis reddi: & parum ſupra dixerat iuſtum eſſe panis tertiam portionem ad grani pondus accedere / & ſubinde ſequentibus loquendo de tritico Alexandrino, & Cyprio / & cap. nono in fine / & cap. decimo & alibi, ſed nonnullis fortaſſe abſurdum / & pene incredibile uidebitur / quod & mihi aliquando anteq̃ ratio confirmaretur occurriſſe fateor, antiquos, & præcipue Romanos illo ſeculo copioſiſſimo ſua pene uniuerſa commertia tã exiguis menſuris confeciſſe, & contractaſſe: quod & ſi admirabile uideat᷑ / tamẽ uſq; adeo ratione / & auctoritate demonſtratũ eſt / ut ex ea nulli niſi ꝑtinacibus dubiũ relinquat᷑. Et ꝑter ea quæ ſupius adducta ſunt / & multipliciter adduci poſſent, de amphora et ſeſtario / q᷑ tales fuerint / et non maioris mẽſuræ auctoritate capitolini cõprobabit᷑. Scribit. n. i uita Maximini illũ aliq̃n bibiſſe amphorã uini / et duos / et tres ſeſtarios

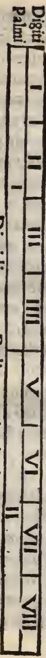
ſui ſudoris oſtẽdiſſe. quod utrũq; in menſuris iam dictis mirabile dici poteſt. ſed ſi maiorẽ hiis modum conſtituamus omnino incredibile/quod homo ultra octuaginta libras uini uno die hauſerit: & ultra tris ſudoris emiſerit. & in uita Alexandri Mameæ legitur eum ieiunum ſæpe ſeſtariũ aquæ frigidæ bibiſſe: & in pluribus locis apud auctores reperitur modeſtiſſimos, & ſobrios uiros i cœna non ultra ſeſtariũ uini bibiſſe: qua menſura & noſtri tẽporis ſobrios hoies eſſe contẽtos uidemus. de Congio Plinius libro quartodecimo in fine comprobabit: ſcribens plures fuiſſe: qui tres congios uini uno impetu hauſiſſent: qđ pro miraculo adducit: & nõ ab re: ut de amphora in Maximino. ſed ſi maioris menſuræ congios arbitremur penit' incredibile uideri poteſt. de aliis Itẽ menſuris liquidorũ non ambigiť. de medimno, & modio ultra ea quæ ex Plinio, & aliis auctoribus ſuperius adducta ſunt: accedit argumẽtũ, uel potius demonſtratio: quæ ſi alia deeſſent per ſe ſufficeret ad utrunq; comprobandũ: quãuis ſuperuacuũ uideatur argumentis quærere/ qđ aſſertionibus ſuperius adductis, & quæ adduci poſſent manifeſte comprobetur: tamen quia ad comparandas noſtras mẽſuras cũ antiquis aliqd conferre poteſt / apponere uolui. omnes antiqui agricolæ, & præcipue Columella lib. ſecundo cap. nono: Plinius libro decimooctauo cap. uigeſimoquarto/ & alii ſuis locis ſcribũt modios fere quq; tritici pro ſemine iugeri ſatis eẽ: milii ſeſtarios quatuor. Cicero i uerrina quarta modios tritici ſex. ſ. medimnum in iugero ſatis eſſe ſcribit. qui modus etiã noſtræ ſementationi fere conuenit, ſi quãtitas ſeminis cũ ſpatio terræ computeť. & hoc quid modius fuerit demonſtrabit/quod, ut clarius fieri poſſit, pfari conuenit: & ueniam deprecari, ſi in hiis declarandis, & computandis, quia

latina deſunt, uocabulis uulgatiſſimis, & omnino populari-
bus utar: ne in illius errorē incidam: qui cū uellet latinitatē
ſeruare, culpam inſcitiæ ſubiit/ & pro menſura Veneta quæ
uulgo ſtariū appellatur/& ultra centū & ſeptuaginta libraꝝ
minoꝝ tritici capax eſt, ſeſtaria tam exigue menſuræ Vene
tiis ſuper hoſtio Annonariæ curiæ inſculpi fecit. quod oīum
litteraꝝ profeſſoꝝ, qui plurimi, & eruditiſſimi in illa incli-
ta ciuitate reperiunt maxime itereſſe puto/magiſtratus ad-
monere ut illud uocabulū ſeſtarioꝝ exculpi faciant: & eoꝝ
loco patrias menſuras proprio nomine uel circūſcripto in-
ſcribi iubeant. cū huiuſmodi inſcitia non ſine nota illius al-
mæ Ciuitatis tot doctiſſimoꝝ uiroꝝ p̄riæ/& alūnæ ab exter
nis tranſeuntibus legatur. quod dixiſſe non mihi arrogātiæ,
ſed īſitæ in eam Ciuitatē pietati: quā illi debeo: & libenter
agnoſco/aſcribat. ſed hiis omiſſis ad computationē propo
ſitam reuertar. Campus noſter (ſic.n.modū/& menſurā agri
appellamus) q ut īferius demonſtrabit iugero antiquo pro-
portione maior eſt, duabus noſtris mēſuris Tritici, quas ſta
ria patrio uocabulo appellam⁹: & altero dimidiato ſeu non
integris tribus fere ſerit pro qualitate terræ: & arbitrio ſe-
rentis. menſura noſtra ex collatione inferius demonſtran-
da pluſq duos modios antiquos continet: qui ſi pondus in
ſiccis ſeruaret: quod eis in humidis atribuit: uidelicet libras
uigintiſex, & uncias octo, paulominus duo noſtram menſu-
ram æquarent: quā fere quadraginta duæ libræ maiores no-
ſtræ unciarum decem ſeptem boni Tritici implēt: minores
uero unciarum duodecim circa quinquaginta nouē. Et an-
tiquos huiuſcemodi menſura, capacitate, & non pondere
conſtituto uti conſueuiſſe puto. Sed ſi pondere ſicci cenſe-
batur multo minor reperitur ratione iam dicta: quia uacuū

ineſt/et ideo modius ſicci ad libras.xxiii.uel circa contrahi⸗
tur pro qualitate materiæ/ut in Plinio legitur: quod uaſe ad
pondus ſeſtarii fabricato uerum eſſe deprendi, eo ſexdecies
tritico impleto, et euacuato/idq; uniuerſum ad pondus ſupe
rius poſitum accedere inueni, quod duplicatum libras qua⸗
draginta ſex efficiet mēſuram uero noſtram eodem tritico,
et ſtatera ſeu lance quinquaginta octo uel circa pendere de
prehendi: Et ſic menſura noſtra duodecim libris uel circa
duobus modiis antiquis maior reperitur, et ſic campus no⸗
ſter pluſq̄ iugerum triginta libras ſeminis requirit, et erit
proportio a cētum et quindecim, quas requirit iugerum ad
centum et quadraginta quinq;, quas requirit campus noſter
qua ratione ſementatio iugeri et cāpi noſtri fere conuenit.
nam teſte Columella libro ſexto cap. primo, Iugerum uigin
ti octo millibus, et octingentis pedibus quadratis conſtat.
Campus uero noſter ſex pedis hoc eſt menſuris ſex pedum:
quas perticas appellamus ſexaginta in longitudinem extē
ditur. quatuordecim in latitudinem. Qui modus triginta
millia ducentos et quadraginta pedes quadratos conficit.
Sed iugerum antiquum non ſolum numero pedum, ſed etiā
eorum quantitate noſtro campo minor erat: quia pedes an
tiqui quibus iugerum metiebantur noſtris pedibus fere un⸗
cia, et ſic duodecima parte breuiores reperiuntur adeo q ſi
quantitas ſeminis cum ſpatio terræ computet ſementatio
noſtra, ab antiqua parum differre reperietur. et ex hiis etiā
mores antiquorum in hoc et modius quid fuerit demonſtrat.
Hæc uolui dixiſſe non tātum, ut menſuram modii: qui ſupra
ſatis fuit declaratus confirmarem, ſed ut mores, et conſuetu
dines antiquorum ſicut in aliis etiam ratione ſeminādi a no
ſtris non multum differre demonſtrarem: quod hoc toto

opuſculo præcipue mihi cordi fuit, ut ex moribus, et conſue
tudine antiquorum ad quæq; peragenda & conſtituenda in
ſtructiores, & prudentiores efficeremur. Cum itaq; in ſeſter
tio antiquoꝝ pecunias declarauerim/ & noſtris contulerim,
& ſuperius etiam eorum menſuras pro ingenioli mei uiribꝰ
demonſtrauerim, reliquum eſt intentionis/ & propoſiti no-
ſtri ut eas noſtris conferamus, & cuius proportionis ſint ad
noſtras quantum fieri clarius poſſit demonſtrare conemur:
quas ſummatim, & quã breuiſſime repetere conuenit, ut in
earum collatione ad noſtras memoriæ propius ſint. Dixi-
mus duas heminas ſeſtarium, ſex ſeſtarios congium, octo
congios amphoram, uiginti amphoras culeum implere.
Item ꝙ amphora duas urnas, & tres modios caperet, & ut
pondera etiam addam, dixi heminam decem unciarum eẽ,
ſeſtarium uiginti, congium decem librarum, modium uigin
ti ſex: & beſſis, urnã quadraginta, amphoram octuaginta, cu
leum mille ſexcẽtarum. His ita propoſitis, & declaratis cũ
nullæ antiquæ menſuræ nunc extent, & ob id quaſi impoſſi-
bile uideret eas noſtris comparari poſſe, & tanto difficilius
ꝙ etiam menſuræ noſtri temporis fere nullæ inter ſe con-
ueniant, & quæq; ciuitas ne dum prouinciæ ſua pondera,
& menſuras ab aliis diſſimiles habeant. Tamen hiis non
obſtantibus rationem inueniſſe opinor: qua antiquæ men
ſuræ nunc conſtitui, & inueniri poſſint, & quiſque pa-
trias menſuras cuiuſcunque ponderis, uel capacitatis fue-
rint: illis utroq; modo, ſcilicet uel pondere, uel capacita-
te ualeat conferre. Sed rationem afferamus. ex Fauino ſæ-
pius adducto, et aliis colligitur capacitatem amphoræ pe
de quadrato conſtare. conſtituatur igitur uas huius menſu-
ræ, cuius uacuum ſit cubus, undique pede quadrato termi-

natus.ſ.altitudine,latitudine,longitudine,ex huiuſmodi ua ſi comparatione omnes antiquæ menſuræ maiores, & mi nores augendo uel diminuendo conſtitui poſſunt: & eadem ratione obiter noſtræ illis conferri: quippe huius uaſis dimi dium erit urna/tertium modius/octaua pars congius/quadra geſima octaua ſextarius. ſi pondere magis placet: fabricet uas, cuius contẽtũ ſit ponderis librarum decẽ: erit congius: ſi unciarum uiginti, erit ſextarius: & proportione ponderum aliæ oẽs antiquæ augendo uel minuendo conſtitui poſſunt. Quarum ratio incerta eſſe non poteſt/ſi earum pondera capa citati a primis ad oẽs ſequentes initium capiendo ſeu a mi nimis/ ſeu a maioribus conueniet. exempli gratia diximus amphorã eſſe dimidium medimni, amphoræ urnam, tertiũ modium, octauam partẽ congiũ, & reliqua, quæ non expe dit repetere: harum omnium pondera, & reliquarum proportio ne capacitati conueniunt: prout ex ordine poſitæ ſunt. ſi ca pacitas igitur ipſarum proportione ponderis cuilibet earum attributi conuenit/cui dubium poteſt eſſe eas eſſe menſuras antiquas/quibus conſtitutis ſuas patrias menſuras quilibet ſeu capacitate, ſeu pondere conferre poteſt: & quid quæque ipſarum ad antiquas proportionis habeat cognoſcere. ſ. ſuas patrias/nunc menſuras maiores/ſeu minores ad antiquas ra tione iam dicta conſtitutas proportione conferẽdo, & obi ter legendo prouentus, expenſas, & commertia antiquorum intelligere. Quod ſi meo labore legentes hoc conſequuti fuerint: gratias habebũt. ſi uero ipſi ex ſe melius, uel ex his minus exacte: ſaltem uoluntatem proficiẽdi laudabũt. Sed dicet fortaſſe quiſpiam ignotum per ignotius docuiſti: men ſuras pede, & libra conſtituiſti ipſiſmet menſuris ignotio res: & quales fuerint apud antiquos/& quomodo noſtriſcõ

ueniant fortaſſe ignoratur : ſed certum eſt noſtris fuiſſe minores . ideo & huic ſcrupulo occurrẽdũ ẽ. librã i ſeſtertio demonſtraui/& ſicut ĩ ea cõſtituẽda ad prĩcipia naturalia/ q̃ ſtabilia ſunt, & raro ſeculis uoluẽtibꝰ mutant᷑, vꝫ ad ſiliquas: quæ ſemp̄ fuerũt, & ſũt uniformes/& eiuſdẽ qualitatis:ita & in pede ad digitos humanos recurrẽdũ:q nõ craſſi,aut graciles ad hoc eligẽdi ſunt,& teſte Victruuio/& Columella lib.vi.ca.primo ſexdecim,pedẽ conficiũt: q certe meo patrio pede & fere oĩbꝰ q nr̃o ſeculo in uſu ſũt breuior fuit.comperta ſcribo:pedẽ meũ patriũ quo ad metiẽdũ ſpatia utimur ſexdecim meis digitis,& qbuſcũq; cõibus uncia.i.duodecima pte longiorẽ eſſe/& plus ꝑ qualitate digitoꝝ reperiri. & idẽ fere de aliis nr̃i tẽporis exiſtimãdũ eſt.& minorẽ fuiſſe antiquũ etiã nomẽ arguit.ſ.a pede humano fuiſſe appellatũ & ad eiꝰ mẽſurã conſtitutũ. Quo oẽs pedes nr̃i tp̄is qbꝰ ad metiẽdũ utimur lõgiores ſunt.ſed utinã aliaꝝ antiquaꝝ mẽſuraꝝ modus extaret ſicut pedis antiqui / q Romæ pluribꝰ in locis,& ꝑcipue in hortis Angeli colocii uiri inter alios q Romæ degunt,ut audio , doctiſſimi manifeſte deprehendit᷑.Cuius exemplum & longitudinis dimidiũ in hoc loco ĩtegri non capaci imprimi curaui,ut ad eius mẽſurã uel alterius,digitis conſtituti quocunq; loco qs reperiat᷑ amphorã fabricare poſſit,& ex ea reliquas.& ſi pondere magis placet libra ſiliquis conſtitui poteſt.& ex ea omnes menſuræ antiquæ , & eadem libra noſtris conferre.quã eandem , qua nos utimur fuiſſe in ſeſtertio docui.

Sed ſi aliquibus in locis non conueniret, ſiliquis uel denariis
antiquis conſtitui poteſt,& ex ea reliquæ menſuræ:nec ſiliqs
carere poſſumus/quæ fere iam ubiq; ſunt communes.denarii
et iam ipſi adeo iam vulgares,& noti ſunt, ut nullam putem
nunc eſſe prouinciam in qua aliqui ex hiis non reperiantur:
ſed ut ab aliis nummis argenteis antiquis dignoſcantur: qui
fortaſſe non ſint pondere Drachmæ admonere conuenit.ue
ris denariis hãc notam X̶ fere paſſim impreſſam fuiſſe: qua
antiqui hunc nummum numerum denariorum in ſe habere, ui-
delicet decem aſſes demonſtrabant,& ad differentiam lite-
ræ x linea tranſuerſa ſecabant: ut in figura ſuperius poſita ap
paret. ſed cum noſtri ſeculi ſcriptores / & impreſſores quid
eſſet non intelligerẽt,in libris apponere omiſerunt / & hinc
multos errores irrepſiſſe pluribus in locis obſeruaui:& maxi
me in Cornelio Celſo in compoſitione pharmacoꝝ. quo-
rum partes:et ſimplicium pondera male intelliguntur:& in
eis multos uidi hæſitare.Idq; maxime ex figuræ ſuperius po-
ſitæ omiſſione euenit/quia fere paſſim in libris impreſſis / uel
hiis proximis ſeculis ſcriptis compoſitio pharmacorum : ut
infra deſcripta apparet.Exempli gr̃a piperis p.xxx. uel alio
numero ſimili modo,ſed quid litera p.aut quid numeri ſigni
ficarent me diu ignoraſſe profiteor: & tandem ex antiquiſſi
mo libro in quo figura denarii apparet utrunq; deprendi: ui
delicet literam p.pondo ſignificare : & ex pluribus lr̃is x pri
mam denarium:reliquas numerum ſignificare/ut infra pipe-
ris. X̶ xx.quod ſignificat piperis pondo denariorum uigin
ti,& hoc exemplo reliqua intelligi poſſunt, Simili modo in
Plinio multotiens hanc figuram deeſſe obſeruaui, Maxime
cum precia rerum deſcribit, Verbi gratia cinnami pretium
in libras,& ſequit̃ numerus ſine pretio:ſed deficit figura de

narii/uel ſeſtertii:et intelligi debet cinnami pretiū in libras denarii uel ſeſtertii.xx.uel.xxx. aliquando libræ deſunt aliqñ loco ſeſtertioꝝ poſitæ ſunt:et e contra. Hæc quæ ex trāſpoſitione/uel omiſſione figurarum errores / et difficultates multis afferre cognoueram,ex occaſione denarii apponere nolui. ſcientes nonnullis qui fortaſſe hæc ignorabant,non inuideant, nec mihi arrogātiæ tribuāt ſi non nulla ſtudio docēdi,quæ fortaſſe quibuſdā friuola uidebūtur,non omitto:et ex hiis puto humidorum/ et ſiccorum mēſuras antiquas reperiri/ et nr̃is ſatis commode conferri poſſe. ꝑ quoꝝ pleniore tractatu ex occaſiōe pedis aliqua de mēſuris terræ et ſpaciorum addere libet/quas omnes Columella libro.vi.ponit: et declarat:quē locum hic citare ſufficeret:et ſi Varro/Plinius fere eadem ſcribant / ſed ex Columella quædam pauca breuiſſime colligam,ut eaſdem noſtris conferre poſſim,et a minimis ordiar:ſuperius diximus ſexdecim digitis conſtare pedem / quinq; pedibus paſſum antiqui conſtituerunt.centum et uiginti quinq; paſſibus ſtadium.octo ſtadis milliarium,a mille paſſibus:quia tot conſtat appellatum : Et hiis menſuris antiqui et maxime latini paſſim interualla regionum : et prouinciarum metiebantur:ut omittam ſchenos qui triginta ſtadiis/et paraſangas quæ quinquaginta conſtabāt. Agricolæ uero aliis ex eiſdem tamen principiis confectis utebantur.ſ.pede & digitis:ut Plinius libro decimo octauo cap.iii. Varro libro primo cap.x.Et Columella loco ſuperius adducto atteſtantur: ex quibus duas ſolummodo nunc adducam, quæ frequentiores fuerunt.Et ideo eas declarare , & noſtris conferre operæpretium fore uidetur:aliæ ibidem,& alibi legi poſſunt quibus nihil addi conuenit. Sed tātummodo has duas adducere,& conferre libet.actus,& iugera frequentiſſi

mæ,& fere communes fuerunt antiquorum agricolarum mē ſuræ,& maxime Romanorum.actus undiq; pedibus centum & uiginti conficitur:duplicatus quocunq; eius latere iugerum fit, quod pedes ducentos / & quadraginta longum eſſe debet,& centum & uiginti latum, & in pedes quadratos diſtributum uiginti octo millia / & octingentos in ſe habet / ut ſuperius ex Columella dictum fuit: & in huiuſmodi minimas partes diuiditur. Quia aliter commode huiuſcemodi ſpatia metiri non poſſunt: niſi in certas & minimas partes redigantur. hiis ita conſtitutis fortaſſe quiſpiam requiret, ut rationem menſurandi agros apponerem: quæ extra propoſitum uidetur, & per Columellam auctorem luculentiſſimum loco ſuperius adducto ſatis commode conſcribit: ſed quia codex in plurimis/& præcipue in numeris,in quibus tota uis conſiſtit/corruptus eſt:operæprecium fore putaui eius primæ conſtitutionis menſurarum,ex qua uniuerſa ratio deducitur,nōnulla loca,quæ corrupta ſunt,corrigere: & aliqua interpretari, & declarare, & in primis admonere conuenit auctorem ipſum iugerum, ut commodius metiri poſſet,in Aſſem conſtituiſſe,& in hoc etiam noſtri temporis agrimenſores immitantur:qui metiendo agros nōſtros in denarios, & libras hos diſtribuunt/& eis computant quantitatem terræ. As ſeu libra / ut in ſeſtertio declaratum fuit / ducenta & octuaginta octo ſcrupula capit. Ideo iugerum ad eius exemplum in totidem partes diſtribuit:Et quia aliquando etiam minora terræ ſpatia ueniunt in extimationem, ſcrupula diuidit in ſemiſcrupula:Et ideo prima pars/& ſic minima iugeri erit quingenteſima ſepuageſima ſexta totius: quia tot ſemiſcrupula in aſſem cadunt,& in hoc numerus corruptus in Columella poſſet aliquibus errorem inducere,Legitur enim nu

mero ſcrupulorum, videlicet ducętorum & octuaginta octo. ſed duplicatus legi debet: & ſic quingentorum ſeptuaginta ſex. hiis ita conſtitutis unicuiq; harum partiū ſuos pedes proportione ex ſumma uiginti octo millium, & octingentorum tribuit quibus quadratis diximus iugerum conſtare. ponamus exemplum: in prima parte ut clarius reliqua intelligantur, & in hoc officio iterpretis Columellæ fungamur. diuiditur iugerum in quingenta & ſeptuaginta ſex ſemiſcrupula: quia tot numero in aſſem cadunt: & unicuiq; harum partium quinquaginta pedes tribuantur. Si quingenties ſeptuagies ſexies, ideſt pro numero ſemiſcrupulorum multiplicentur, uiginti octo mille / & octingenti eſſe reperientur: Itaq; in huiuſmodi parte iugeri quinquaginta pedes quadratos eſſe dicas: uel ſi in ſcrupula diuidas, qui ſunt ducenti & octuaginta octo in huiuſmodi parte centum pedes quadratos ineſſe reperies: & ſic proportione reliquarum partium uſq; ad integrum aſſem / quo iugerum intelligitur computando ratio deducenda eſt / ut clara ſit. & codex pluribus in locis / & maxime in numeris corruptus hac ratione / & computatione corrigi poteſt: quam ulterius fortaſſe proſecutus fuiſſem in menſuris agrorum / & diſtributione plantarum declarando / & interpetrando Columellam: niſi extra propoſitum uiſum fuiſſet / & ueritus eſſem id mihi potius arrogantiæ / q̄ ſtudio docendi aſcribi. Cum neq; eruditius / neq; elegantius res pertractari poſſit. aliqui tamen loci corrupti corrigi poſſent: ſed non deerunt: qui melius q̄ ego intelligant, & corrigant. Iam ſatis ſuperq; ſit mihi homini occupatiſſimo: & variis & moleſtiſſimis negotiis implicito: & ut alia omittam, iam decem filiorum patri ſeſtertio iam pluribus annis perfecto ad demonſtrandos antiquorum mores, hæc pau-

ca inſuper aggregaſſe / & congeſſiſſe, pleraq; uero alia quæ olim ſtudio vigente comentauerã negotia nũc ſupprimunt: quæ tamen & ipſa aliquãdo fortaſſe edentur ſi vita & otium ſuppetat.

F I N I S.

Quæ abſente auctore librarioꝝ in curia corrupta ſunt ſic corrigito.

Priſcoꝝ nũmoꝝ, pagina.1.linea.2.
Et neceſſaria, cœpiſſe pagina.3.li.3.
Et cõmodo repertas.pag.eadẽ li.6.
Quem furatum pagina.4.linea.9.
Cauſam præſtiterint.p.eadẽ.li7.
Poteſt:ſi ad pagina eadem.l.21.
Illi, & poſtea mali pagina.5.li.13.
Conditiones federum.p.6.li.5.
Diuerſiſſimis pagina.7.linea.7.
Centum talento pag. eadem.li.24.
Videri poſſunt pagina.8.linea.3.
XV:M.aſſium pagina.9.linea.5.
Huiuſmodi denariorum p.10.l.5.
De hoc denario pagina eadẽ li.6.
Lxxxiiii.M.pagina eadem linea.7.
Pondus denariorum pa.eadẽ. li.20.
Feciſſe coniecturam pa.11.linea.4.
Sed qua alterum pagina.12.li.16.
Qui ſcribit.C.Cæſarem.p.13.li.1.
Et Varrone libro pag.eadem li.29.
Addita tertia parte unius ſcilicet denarii pagina.16.linea.12.
Ducẽtis quinquaginta denariis pro ſingulo pagina eadem linea.22.
Eandem ſummam promiſſi diuerſis pagina eadem linea.29.
Aduerbia, Cũ ad multiplicationem pagina.18.linea.16.
Appoſita fuerint pag.eadem li.17.
Quãtitatẽ p ſe reperiũt.p.eadẽ.l.19
Item de pari & impari.p.eadẽ.l.27
Multiplicari deberent.p.19.li.20.
Ibi legit̃ hoc. Deciens huius deciẽs.
Si corrupte, uel aliud &c̃.p.19.l.26.
Apponi deſierit pagina.20.li.7.
Capite decimo circa medium pagina.22.linea.13.
Denarioꝝ popoſciſſe.p.eadẽ.l.29.
Per duo.ll.&.s pagi.23.linea.14.
Eadem pene figura pa.eadẽ li.15.
Eandem libro eodem pa.eadẽ li. 29
Emptam ſed reuocata p.eadẽ.l.30.
In vita Aelii Caballi pag.24.li.21.
Exiſtiment Cum in nulla p.25.li.3.
Diuerſimode exiſtimat̃ p.eadẽ li.9.
De eius rapacitate pag.eadẽ.li.29.
Nunc aliud agenti pag.26.linea.1.
Et maxime cum ea pa.eadẽ.linea.4.
Recto ſenſu pagina.27.linea.12.
Xlv.m.pagina eadem linea.17.
Materia præcipui pagina.28.li.1.
Primo demonſtrat pagi.eadẽ.li.6.
Spiculatoribus diuiſiſſe p.eadẽ.l.12
Quartæ Decadis pagi. eadẽ li. 26.
Qui fere ſeptem ſcrupulorum pagina.32.linea.27.
Coniectura Comprehendi: pagina eadem linea.30.
Armoꝝ fideiuſſores pa.34.li.22.
Et cum mos pagina.35.linea.27.
Cui bello Gallico pag.36.li.13.
Mos eſt perſolui pag.37.linea.9.

Præſtare poſſit pagina.38.linea.6.
Et quæ adduci poſſent pa.39.l.28.
Centenas Myriadas pa.44.li.7.
Libro.xiii.pagina.45.linea.19.
Singulis annis pagina.46.linea.7.
Ideſt ex quinquaginta pa.eadē li.13.
Vna indictione,pagina.47.li.5.
Menſuræ igiť liquoꝝ,pa.48.l.25.
Triticum a milio, pa.eadē li.29.
Seſtarii & congii quomodo, pagina 49.linea.18.
Pertinax nimia,pa.54.linea.6.
Opimio Conſule, pagina eadē li.9.
Modium pondere liquidi metiamur pagina.56.linea.15.
Tranſeuntibus legať,pa.59.li.13.
Viginti ſex & beſſis,pa.61.linea.16.
Illis conferri,pagina.62.linea.4.
Noſtris cōueniāt,pagina,62.li.29.
Alia figura ſeſtertii HS.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E.
ROMA

Prof. M. & G. SILLITTI
RESTAURO BIBLIOGRAFICO
Viale Marconi (Satrico, 10)
C.C.P. 16/2647 - tel. 44029 - LATINA

1969